

Joensuun Enon, Uimaharjun ja Ukkolan kaupunginosien sekä Nivan–Ohvanan kyläalueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys

Tilaja: Joensuun kaupunki / Kaavoitus

Tekijä: Saatsi Arkkitehdit Oy

Emilia Saatsi, Pekka Saatsi, Riina Sirén

Valmistunut: 3.1.2018

Kansikuva: Alapappila Enon kirkonkylällä

Kuvat: Saatsi Arkkitehdit Oy, ellei toisin mainittu

JOENSUUN ENON, UIMAHARJUN JA UKKOLAN KAUPUNGINOSIEN SEKÄ NIVAN-OHVANAN KYLÄALUEEN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS

SISÄLTÖ

TAUSTA

JOHDANTO

- Tehtävä ja rajaus 5
- Yhteenveto 6

HISTORIATAUSTA

- Maisema ja rakennuskanta 7
- Hallinto ja kauppa 8
- Liikenne 9

KOhteiden kuvaus ja tulkinta

ENO

- Osa-aluejako 12
- Kirkonmäki – Kirkon ja talollisten taajama 13
- Niskankylä – 1910-luvun verstaskylä 26
- Purokylä – 1920-luvun raittikylä 34
- Kaltimo – 1900-luvun alun tehdas- ja asemakylä 40

UIMAHARJU

- Osa-aluejako 50
- Asema ja Harjunraitti – 1920-luvun raittikylä 51
- Sellutehdas ja saha – 1900-luvun teollisuusmiljö 59

UKKOLA

- Osa-aluejako 68
- Konttorinmäki - 1920-luvun työväenasuntoalue 69
- Hennalanmäki - 1920-luvun asemakeskus 70
- Ukkolan saha - 1900-luvun puunkäsittelyalue 72

NIVA JA OHVANA

- Osa-aluejako 74
- Niva – Alava laidun- ja viljelymaisema 75
- Ohvana – Kumpuileva viljelymaisema 84

ARVOTTAMINEN

ARVOTTAMISEN TAUSTA

- Vahvistetut arvokohteet 92
- Arvojen painottaminen 94
- Arvotusluokkien muodostaminen 96

ARVOTTAMISEN TULOKSET

- Enon kohteet 97
- Uimaharjun kohteet 99
- Ukkolan kohteet 100
- Nivan kohteet 101
- Ohvanan kohteet 102

LÄHTEET

LIITTEET

¹ Seuraavalla sivulla: Kartta Ruotsin ja Venäjän rajasta. 1700-luvun loppu. KA: Mmh. Tarkastelualueiden rajat: Saatsi Arkkitehdit Oy.

JOHDANTO

TEHTÄVÄ JA RAJAUS

Joensuun Enon, Uimaharjun ja Ukkolan kaupunginosien sekä Nivan-Ohvanan kyläalueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys on tehty kaavoitustyön tausta-aineistoksi. Enon, Uimaharjun ja Ukkolan kohdalla aineisto liittyy asemakaavojen ja Nivan ja Ohvanan alueilla osayleiskaavan uudistamiseen.

Selvityksessä on tutustuttu tarkastelualueiden yleispiirteeseen historiaan ja ominaispiirteisiin. Tämän perusteella on luotu lähtöarvio mahdollisesti kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista ja aluekokonaisuuksista. Kenttäkäyntien perusteella on määritelty tarkasteltavat kulttuuriympäristökohteet ja -alueiden rajaus.

Työ jakautuu selvitys- ja esittelyosaan sekä yhteenvedonomaiseen kohdekortistoon. Käsillä olevassa selvitysosassa tarkastelualueet on käsitelty osa-aluekokonaisuuksina. Enon tarkastelualue on jaettu neljään, Uimaharju kahteen ja Ukkola kolmeen osa-alueeseen. Niva ja Ohvana on käsitelty omina osa-alueinaan.

Kohteiden valinta

Kohteiden valinnassa tärkeintä on ollut tavoittaa historiallisesti, maisemallisesti tai rakennushistoriallisesti merkittävät kohteet. Kohteen mahdollinen identiteetti-arvo on voinut olla sitoutuneena mihin tahansa näistä näkökulmista. Historiallisen näkökulman selvittämiseksi ensisijaisina lähteinä on käytetty paikallishistoriateoksia ja aikaisempia selvityksiä (ks. kohta *Lähteet*). Arkkitehtonisia ja maisemallisia ominaisuuksia on tarkasteltu ensisijaisesti kentällä.

Kohteissa on painotettu ennen vuotta 1960 valmistuneita rakennuksia (harvinaisuus, rakennustavan vikasietoisuus ja korjattavuus, perinteen karttumisaika) sekä toisaalta kunkin tarkastelualueen ensimmäisen rakentamisvaiheen rakennuksilla (alkuperäisyys). Kolmas painotus (paikallisuus) on puuteollisuuteen liittyvillä rakennuksilla ja rakenteilla.

Arvottaminen

Kohteet on arvotettu arvoluokkien avulla. Arvoluokka on kolmesta näkökulmasta tehtyjen pisteytysten perusteella syntyvä keskiarvo tunnuksella A, B tai C. Näkökulmat ovat historiallinen, maisemallinen ja rakennushistoriallinen arvo, ja jokaisesta kategoriasta kohde on voinut saada ryhmäarvon A–C, jossa A on korkein ja C matalin. Lisätietoa arvotusperusteista on sivulla 97.

Arvottamiskokoukseen 24.11.2017 osallistuivat tilaajan puolesta maankäytön suunnittelijat Jukka Haltilahti ja Vesa Huohvanainen, kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiainen ja lupa-arkkitehti Petri Enqvist Joensuun kaupungilta sekä maankäyttöasiantuntija Pekka Piiparinen Pohjois-Karjalan ELY-keskuksesta. sanottajilla on ollut mahdollisuus kommentoida sekä arvoluokitusta että yksittäisiä arvoluokkia. Arvoluokat esitetään listana selvityksen lopussa (s. 98–103) sekä kohteittain kohdekorteissa.

Arvottamisen perusteella on otettu kantaa kohteen kaavalliseen suojelutarpeeseen. Suojeluehdotukset ovat kohdekorteissa.

Lähteet

Selvityksen lähdeaineistona on käytetty ensisijaisesti kenttäkäyntien aikana otettuja valokuvia ja tehtyjä havaintoja.

Kenttäkäynnit toteutettiin kahdessa jaksossa 7.–11.8. ja 7.–9.9.2017. Kesän vehreys oli ajankohtava runsaimmillaan, mistä johtuen kenttätyön valokuva-aineistoa on joissain tapauksissa täydennetty vanhemmalla, vähemmän lehti- ja oksapainoitteisella kuvamateriaalilla. Vanhempaa kuvamateriaalin keräämisessä apuna ovat olleet valokuvaaja Timo Tikansalo, maankäytön suunnittelija Jukka Haltilahti sekä Google Maps.

Historia-aineiston pääasiallisina kirjallisina lähteinä ovat olleet Ismo Björnin *Enon historia* (1994), Väinämö Lehtoisen *Enon Niska ja niskalaisia* (2004) ja Jani Karhun toimittama *Pyhäselän kunta 1925–2008*. Kuvalähteistä tärkeimpiä ovat olleet ne kartta-aineistot, jotka on digitoitu Kansallisarkiston Digitaaliarkistoon.

Tarkastelualueista on tehty lukuisia aiempia selvityksiä. Viime vuosina ilmestyneistä apuna ovat olleet Outi Suorannan Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöselvitys (2005), Mika Ahosen selvitys *Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöt* (2004), Mauri Mönkkösen selvitys *Virroilta ja vaaroilta – Enon kulttuuriympäristöohjelma* (2003) ja Kaavatalo Oy:n Niva–Ohvanan osayleiskaavaa varten tekemä *Luonto- ja kulttuuriselvitys* (2005). Lisäksi työssä on voitu hyödyntää Joensuun kaupungin Access-tietokantaa.

Porvoossa 3.1.2018

Emilia Saatsi, arkkitehti SAFA, maisema-arkkitehti

Pekka Saatsi, arkkitehti SAFA

YHTEENVETO

Selvityksen kohteena on ollut neljä eriluonteista tarkastelualuetta.

Eno ja Niva ovat asutusseutuina tarkastelualueista vanhimmat. Enon verotiedot ulottuvat 1500-luvulle ja Nivankin 1700-luvulle. Eno on sittemmin kasvanut maaseutukirkonkylän taajamaksi, joka koostuu eri aikoina rakennetuista asuinalueista ja laajoista metsäisistä puistoalueista. Enon maltilliselle kehitykselle on ominaista palvelukeskustan siirtyminen ja taajama-alueen laajeneminen. Niva–Ohvana on jäänyt maaseutumaiseksi kyläalueeksi, jossa kyläkeskuksia paremmin erottuvat suurtilojen kokonaisuudet.

Uimaharju ja Ukkola ovat rautatien myötä puuteollisuus- toiminnan ympärille kehittyneitä, alunperin sahayhteisöjen rakennuttamia kyliä. Uimaharju on kehittynyt sittemmin voimakkaasti erityisesti 1960–1970-luvuilla. Tuolloin perustettu selluloosatehdas on edelleen alueen todellinen elinvoimatekijä. Ukkola on havainnollistava esimerkki alueesta, jolla kehitys on pysähtynyt. Ukkolan alunperin työläisasutukseen liittyvä taajama on rakentunut saha-alueen viereen.

Tarkastelualueiden julkiset rakennukset on pääsääntöisesti toteutettu paikallisten arkkitehtien tai rakennusmestarien toimesta. Kunta on rakennuttanut koulut, virastotalot ja kirjastot, ja seurakunta kirkolliset rakennukset. Valtio on osallistunut liikenne- ja rakenteiden kuten Pielisjoen kanavien, rautateiden ja tiestön kehittämiseen. Selvitystyön perusteella vanhin rakennuskanta muodostuu Enon luterilaisesta kirkosta, vanhasta pappilasta (Alapappila) sekä

erilaisista yksityisiin pihapiireihin liittyvistä aitoista.

Yksityisten rakennuttamia suurkohteita ovat Kaltimon Pahvitehdas (Eno), seurantalot (Eno, Uimaharju ja Ukkola), Uimaharjun ja Ukkolan sahat, Enocell-sellutehdas (Uimaharju), Karjatalouskoulu (Niva) sekä yksityistila Lotokan hovi (Ohvana).

Selvitysalueisiin liittyvät, aikaisemmin vahvistetut arvo-kohteet on esitelty selvityksen sivulla 93. Tarkastelualueilla ei ole valtakunnallisesti arvokkaiksi merkittyjä maisema-alueita, rakennusuojelulailta suojeltuja kohteita tai maailmanperintökohteita.

Rakennetun kulttuuriympäristön arvokkaimmiksi kohteiksi (arvoluokka A) on arvotustyön myötä valittu seuraavat kohteet:

Eno

- Luterilainen kirkko (E1a: 1816–1818)
- Alapappilan päärakennus (E7: 1820-, 1830-, 1930- ja 1990-luvut)
- Niskan nahkatehdas (E23a: 1919)
- Kaltimon vanha kanava (E40: 1876–1879)
- Valliniemen päärakennus (E50a: 1700-luku (?), 1896)
- Pahvitehtaan Isännöitsijän talo (E51a: 1901).

Uimaharju

- Henkilöliikenteen asemarakennus (U1a: 1909).

Ohvana

- Lotokan päärakennus (O6a: 1880- ja 1920-luvut)
- Lotokan navetta (O6d: 1880- ja 1920-luvut)

Ukkolassa tai Nivassa ei tavattu arvoluokituksen lähtökohtien mukaisia luokan A kohteita. B- ja C-luokan kohteet on luettelointi sivuilla 98–103.

HISTORIATAUSTA

MAISEMA JA RAKENNUSKANTA

Maisemarakenne

Pohjois-Karjalan maaperä on useimmiten moreenia. Niivan ja Ohvanan tarkastelualueilla on myös Pyhäselän ympäristölle ominaista savikkoa. Maakunnan länsiosissa metsät ovat kuusivaltaisia, idässä mänty on yleisempi.¹

Enon, Uimaharjun ja Ukkolan maisemaa hallitsee Pielisjoki. Vesimassojen kulkemat ruhjelinjat ovat syntyneet jääkauden päättymisen aikaan. Pielisjoen vedenpintaa on nostettu sen patoamisen yhteydessä ja korkeusvaihtelut ovat olleet useita metrejä.² Alue on metsäistä. Pyhäselkä kuuluu maisemarakenteellisesti Järvi-Suomen ja Vaara-Karjalan kohtaamisvyöhykkeeseen, jossa pinnanmuodostus on matalasti kumpareinen ja vaihteleva. Saaria on lähinnä Niemennokan pohjoispuolella.³

Asutus ja maanviljelys

Enon Pielisjokivarsi kuuluu Pohjois-Karjalan vankimpiin asutusalueisiin. Vanhin ajoitettu asuinpaikka sijaitsee Enon Rahakankaalla, josta löydöksiä on ajoitettu vuosille 8800 – 8550 eKr. Pysyvää asutusta näyttää syntyneen eri puolille Pohjois-Karjalaa 1200–1400-luvuilla.⁴

Pohjois-karjalassa ensimmäiset merkit maanviljelyksestä ajoittuvat 1000-luvun loppuun. Peltoja laajennettiin kas-

keamalla, ja ajan kuluessa eri talojen tilukset lomittuivat. Kaskikierron liian tiheä sykli tuotti paikoitellen ongelmia jo 1500-luvulla ja kriisiytyi 1800-lukuun mennessä, jolloin kaskeaminen lopulta kiellettiin. Myös karjanhoitoa harjoitettiin jo 1500-luvulta lähtien. Rehunhankinta keskittyi luonnonniityille, jotka esiintyivät yleensä rannoilla kaukana kylistä. Toistuva niittäminen piti niityt avoimina.⁵

Rakennuskanta

Tarkastelualueiden rakennuskanta on ollut historiallisesti verrattain vaatimatonta. Kaskitalouden aikana asutus liikkui, joten rakennukset toteutettiin pieninä ja helposti siirrettävinä.⁶ Pääosa asukkaista eli vielä 1700-luvun alkupuolella yksinkertaisissa pirtin ja yhden tai kaksi aittaa käsittävissä asuinrakennuksissa, joihin kuljettiin niiden välissä olevan eteisen kautta. Pirtin lattian alla saattoi olla kellari, ja ulko-oven edessä riu'uisia pystytetty tuulensuoja. Yksinkertaisimmissa pirtteissä oli vain yksi huone.⁷

1800-luvulla rakennusten laajentaminen yleistyi, ensin parituvaksi ja sittemmin lisäkamareina rungon pituutta kasvattaen. Rakennukset salvottiin hirrestä suoraan maapohjalle tai nurkkatukien varaan ja katettiin tuohel-

5 Ahonen 2004, 21-22.

6 Mönkkönen 2003, 18.

7 Björn 1991, 563-564.

2 Pielisjokea Kaltimon vanhalta kanavalta.

la ja maloilla tai veistetyillä laudoilla. Toisinaan alapohja toteutettiin multapenkkinä. Säätyläistaloja ryhdyttiin 1700-luvun lopulla rakentamaan kivijalkojen varaan, ja niistä käyttö levisi talonpoikaistaloihin. Karjalaismalliset talot olivat erittäin harvinaisia.⁸

1730-luvulla laaditun rakennuskaaren mukaan talonpoikaistalon pihassa tuli olla asuinrakennus sekä läävä eli karjasuoja, aitta, riihi ja sauna.⁹ Käytännössä rakennusten määrä muodostui resurssien mukaan. Rakennustekniikka rajoitti mitoitus, joten tilatarpeen lisääntyessä kasvatettiin ennemmin rakennusten lukumäärää kuin kokoa. Aitat olivat alunperin yksihuoneisia, pohjaltaan neliönmuotoisia ja ne rakennettiin nurkkakivien varaan hiirten ja kosteuden välttämiseksi. Samasta syystä ne usein säilyivät muita rakennuksia kauemmin. 1800-luvulla yleistyivät myös kaksikerrokset ja riviaitat, joihin saattoi liittyä myös liiteri eli puuvaja.¹⁰

Riihi ja sauna pyrittiin sijoittamaan palovaaran vuoksi muusta rakennuskannasta erilleen. Jos riittä ei ollut, vilja puitiin pirtissä.¹¹ Saunaan liittyi usein eteinen, joka keveimmillään oli irrallinen pistekota. Mökkiläiset eli maatomat vuokra-asukkaat saattoivat käyttää saunaa riihenä tai jopa asuntona.¹² Viranomaisten toiveista huolimatta Enossa ei ollut vielä 1830-luvulla yhtään kivinavetta.¹³

8 Björn 1991, 564–565.

9 Björn 1991, 563.

10 Björn 1991, 569.

11 Mönkkönen 2003, 18.

12 Björn 1991, 570–571.

13 Björn 1991, 569.

Tilojen osittamisrajoituksia lievennettiin vuonna 1895. Itsenäisen tilan vähimmäiskooksi määrättiin viisi hehtaaria. Maanositusasetus oli voimassa vuoteen 1916, jolloin osittamisrajoitukset poistettiin ja palstajärjestelmä menetti merkitystään. Maanjakovapauden toteutuminen merkitsi ennen muuta pientilojen syntymistä.¹⁴

Teollisuuden myötä syntyi 1900-luvun alussa sopivien liikenneyhteyksien päähän useita vuokralaisten mökkikyliä. Mikäli asuntoalue syntyi yksityismaalle, tontit ja rakennukset muodostuivat kulkuteiden ja maaston muotojen mukaisesti ilman auktoriteettia. Yhtiömailla suosittiin suorita teitä ja suorakulmaisia tontteja. Asuinrakennukset valmistuivat oman mielen ja lompakon mukaan. Yleensä ne olivat yksikerroksisia ja käsittivät eteisen, pienen tuvan ja kamarin. Pihaan tehtiin sauna ja ulkosuoja eläimille.¹⁵

Lunastuslaki eli laki vuokra-alueiden itsenäistämisestä vahvistettiin 15.11.1918. Jokaisella yksityismaalla asuneella torpparilla ja vakituisesti asuntoaan hallinneella mäkitupalaisella (mökkiläisellä), oli oikeus lunastaa itselleen oma tila. Maareformin ulkopuolelle jäivät maa-seututyöväki ja itselliset. Heitä varten säädettiin vuoden 1922 asutuslaki. Torppien ja mäkitupien itsenäistäminen ei lisännyt pitäjän viljelmälukua, mutta se nosti itsenäisten tilojen määriä. Pientilojen määrä lisääntyi 1920-luvun aikana paljon. Vuoden 1936 asutuslaissa pinta-ala vaatimuksia korotettiin aiempaa elinkelpoisempien tilojen muodostamiseksi.¹⁶

14 Björn 1994, 50.

15 Mönkkönen 2003, 42.

16 Björn 1994, 50.

HALLINTO JA KAUPPA

Hallinto

Maakunnan vanhin hallintokeskus oli Ilomantsi, josta tuli ortodoksisen pitäjän, pogostan, keskus. Käkisalmen lääni liitettiin Ruotsiin Stolbovan rauhassa vuonna 1617, minkä jälkeen Liperin kirkonkylästä tuli Ylä-Karjalan kihlakunnan keskus. Maakunnan keskus siirtyi 1700- ja 1800-lukujen taitteessa Pielisensuun kylään. Kylä sai Joensuun nimellä kaupunkioikeudet vuonna 1848.¹⁷

Tarkastelualueista kolme sijaitsee entisen Enon kunnassa ja yksi entisen Pyhäselän kunnassa. Eno oli 1800-luvun puoliväliin asti Ilomantsin pitäjän pohjoisosien keskus. Vuonna 1856 Enosta muodostettiin itsenäinen kärjäkunta, ja vuonna 1857 kappeli korotettiin omaksi kirkkoherakunnaksi.¹⁸ Pyhäselkä kuului vuodesta 1857 Tohmajärvestä eronneeseen Kiihtelysvaaraan. Kiihtelysvaaran ja Pyhäselän seurakunnat määrättiin erillisiksi 1911. Kunnallinen ero tapahtui 1923.¹⁹

Kauppa ja teollisuus

Vesistöjen runsaus mahdollisti sahateollisuuden vaatimat voimalaitokset ja kuljetusväylät. Ensimmäiset vesisahaat rakennettiin Pohjois-Karjalan koskiin 1770- ja 1780-luvuilla. Varsinaisen sysäyksen sahatavaran viennille antoi liikenneteiden avautuminen Pietarin suuntaan autonomian ajan alussa, ja suurteollisuudeksi puunsahaus kas-

17 Ahonen 2004, 25–26.

18 Björn 1991, 590–591.

19 Perinnealbumi 1984, 218–219.

voi 1850-luvulla. 1860-luvun alussa sallittiin höyrysaohojen perustaminen.²⁰

Pielisjoen merkitys puutavaran kuljetusteinä korostui entisestään, kun Pielisjokea alettiin kanavoida uiton helpottamiseksi vuonna 1874. Kanava avattiin liikenteelle vuonna 1879. Irtouittona alkanut toiminta jatkui nippu-uittona 1890-luvulla uittomäärien ollessa suurimmillaan 1960–1970-luvulla. Uittoon varten rakennettiin erilaisia apurakenteita kuten vahtitupia ja erottelupaikkoja, jotka on sittemmin pääosin purettu. Nippu-uittoa on harjoitettu Pielisjoella vielä 2010-luvulla. Sahateollisuuden painopiste siirtyi 1800-luvun lopulla etelämmäs, ja Pielisjoen saohojen tilalle syntyi muuta metsäteollisuutta: puuhiomoita, rulla-, kartonki- ja vaneritehtaita.²¹

LIIKENNE

Sanalla maantie tarkoitettiin alun perin maakunnallista, pitäjien välistä väylää, joten varhaisimmat maantiet käsittivät erottamattomasti vesistöjen ylityksiä. Reitit hakeutuivat helpokulkuisimpien kangasmaastojen ja harjujen tuntumaan. Kirkko-, käräjä- ja myllyteiden pohjalta kehittynyt paikallistieverkosto toimi runkona myös pitkänmatkan yhteyksille.²²

Maakunnan tieverkon perusta lienee syntynyt verojen keräämisen tueksi 1500-luvulla. Stolbovan rauhassa (1617) Pohjois-Karjala liitettiin Ruotsin valtakuntaan, ja maa-

tieverkko tuli hallinnollisten toimien kohteeksi. Tämän vuoksi tieverkko tunnetaan paremmin kuin aikaisemmilta ajoilta.²³ 1649 määrätty asetus kestiekivariverkosta alkoi toteutua Pohjois-Karjalassa 1700-luvun alkupuolella.²⁴

1600-luvulla suuret tiet olivat harvinaisia. Reitit vakiintuivat kuitenkin niin, että myöhemmät maantiet pohjattiin paljolti niiden mukaan. Maayhteyksien kehittäminen poluista kärryillä ajettaviksi teiksi voimistui 1700-luvulla. Kuopion läänin perustamisen jälkeen 1780-luvulla rakennettu Karjalan emätie Kuopiosta Pielisensuun kautta Sortavalaan nousi maakunnan runkoyhteydeksi. Puuteollisia tieyhteyksiä kehitettiin erityisesti 1860-luvulla nälkävuosien hätäaputoina.²⁵

Vesireitit olivat pitkään Pohjois-Karjalan keskeisiä liikenneväyliä. Venekulun pahimpia ongelmia olivat suuret kosket, joista osa oli kierrettävä maitse. Pielisjoki oli tärkeä kuljetusväylä tervanpolttokaudelta lähtien, mutta vasta teollistumisen tuoman noususuhdanteen myötä koskinen väylä oli mahdollista kanavoida.²⁶ Vesiliikenne palasi tärkeäksi liikennemuodoksi höyrylaivojen yleistyttyä 1800-luvun lopulla.

Pielisjoen kosket perattiin valtion toimesta ensimmäisen kerran vuosina 1847-1853. Koskien varsille rakennettiin kanavat kaivamalla maakannasten läpi tai erottamalla

muurilla kosken pääväylästä. Kanavat olivat matalia ja suluttomia, joten seinät sortuivat nopeasti ja kanavien käyttö jäi lyhyeksi. Puunjalostusteollisuuden kehittymisen myötä kanavien rakentaminen tuli yhä tarpeellisemmaksi, ja 1870-luvulla aloitettiin Pielisjoen kanavien rakentaminen. Hankkeeseen kuuluivat Häihän ja Joensuun, Utran, Kuuman, Paiholan, Jakokosken, Saapaskosken, Kaltimon ja Häihän kanavat.²⁷

Rautatietä ulottamista Pohjois-Karjalaan ryhdyttiin ajamaan 1880-luvulla. Viipurista Sortavalan ja Värtsilän kautta Joensuuhun kulkenut Karjalan rata valmistui 1894. Seuraavalla vuosikymmenellä rataa jatkettiin Nurmekseen. Rautateistä tuli tärkein kuljetusmuoto, jota maantieverkosto kehittyi palvelemaan syöttöverkostona. Maakunnan tuotteiden kuljetuskustannukset alenivat toimivan liikennejärjestelmän myötä.²⁸

20 Ahonen 2004, 35.

21 Ahonen 2004, 33–35.

22 Ahonen 2004, 42–43.

23 Ahonen 2004, 42–43.

24 Björn 1991, 276.

25 Ahonen 2004, 38, 43.

26 Ahonen 2004, 39–40.

27 Ahonen 2004, 40.

28 Ahonen 2004, 38.

NIVA JA OHVANA

OSA-ALUEJAKO

Nivan ja Ohvanan tarkastelualue on Pyhäselän ja Pienen Onkamon vesistöihin rajautuva maaseutumainen kyläalue. Loivasti kumpuilevalla, saviperäisellä alueella on paikoin laajoja peltoja, vanhoja emätiloja ja vähäväkisiä kyliä. Selkeimmät joskin edelleen väljät asutustihentymät sijaitsevat Nivan koulun ja Lotokan tilan ympäristöissä. Alueen metsäistä viljelymaisemaa rytmittävät avoimilta raivatut kiviaidat ja -kasat. Maatilakeskusten paikkoja osoittavat usein korkeat pihakuuset.

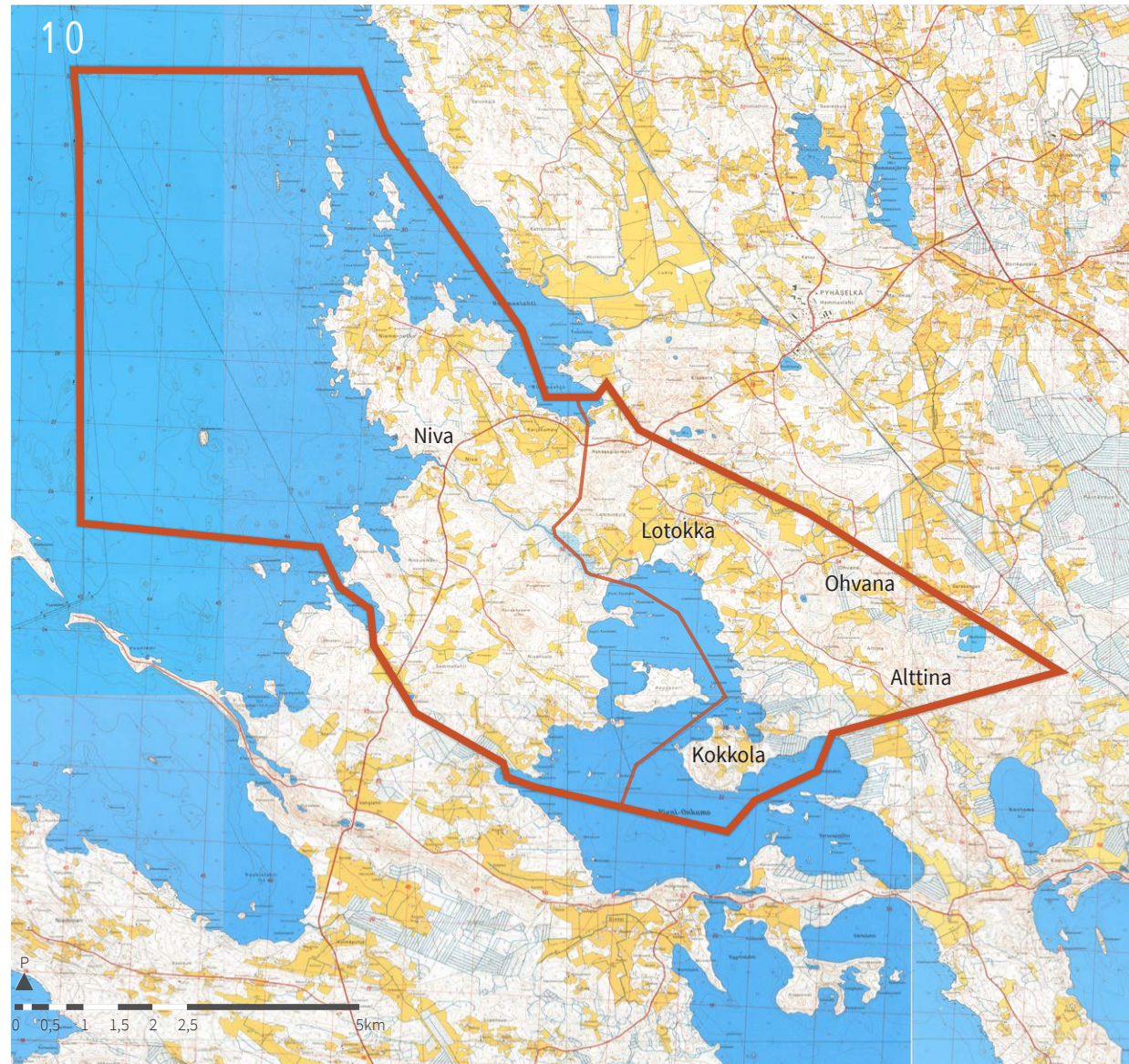
Lotokanhovin karjakkokoululla oli lähes koko 1900-luvun keskeinen merkitys alueelle. 1920–1970-luvuilla koulu toimi omassa rakennuksessaan Karjakummussa.¹

Nivan tarkastelualueeksi luetaan tässä Pieni-Onkamo-järven lännenpuoleiset alueet, joihin kuuluu useita pieniä tilakeskittyymiä. Alueen keskus on Nivan kylä Nivanjoen varrella.

Ohvanaksi luetaan tässä Nivan itäpuolella sijaitsevat alueet, joihin kuuluvat muiden muassa Ohvanan, Lotokan, Kokkolan ja Alttinan tilakokonaisuudet.

¹ Pyhäselkä 1925–2009, 252, 548.

10 Vuoden 1974 peruskartta esittää selkeästi kylämaiseman pelto- ja metsäalojen vaihtelun. Maisematila on säilynyt huomattavan yhtenäisenä 2000-luvulle. Tarkastelualueen jako Nivaan ja Ohvanaan on esitetty kapealla punaisella viivalla. MMLvk.

NIVA – ALAVA LAIDUN- JA VILJELYMAISEMA

Alueet: Nivankylä, Niemennokka, Karjakumpu, Rinkunmäki, Sammallahti, Rähäkkälänmäki, Nivansalo

Alueen rakentuminen

Vielä 1600-luvun alkupuolella Nivassa ei ollut verotettavia tiloja. 1700-luvun puolivälissä alueella vaikutti kruunuvouti Gabriel Wallenius, joka perusti rälsstillalleen Nivanjokeen myllyn ja maakunnan ensimmäinen vesivoimaisen sahan. Paikalla on edelleen rakenteiden jäänteitä.²

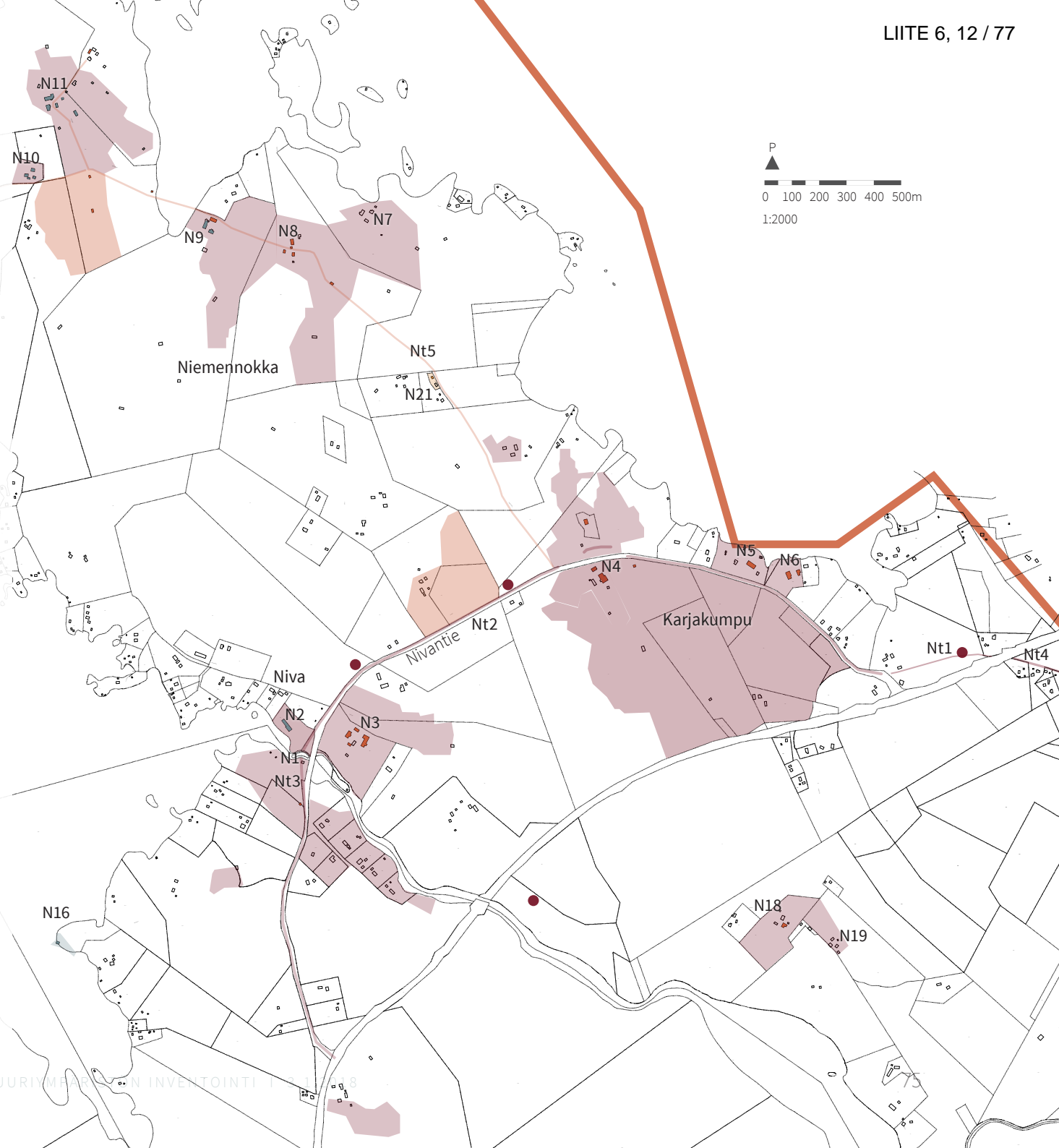
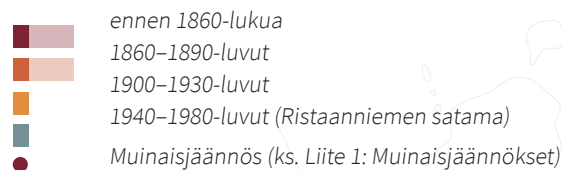
1700- ja 1800-lukujen taitteessa myllyn lähellä oli kolme kantatilaa, joista yksi, Soinila (N3), on edelleen olemassa. Niemennokassa oli samaan aikaan neljä tilaa suunnilleen nykyisten Soinilan (N11), Niiralan (N19), Puustilan (N9) ja Rastiloiden (N7, N8) paikoilla.³

1800-luvun puolivälin tiloista asuttuina ovat Haukilammen rälsstila (Luosola, talopaikka siirtynyt), Nivan Soinila, Niemennokan Karjala (nyk. Niirala), Laavola (nyk. Puustila), Rastilat (nyk. Rastila ja Rastilanniemi), Venälä (talopaikka

² Perinnealbumi 1984, 218; Suoranta 2005.

³ Hermelinin kartasto 1799. KA: Hrhk. Verokartta 1815. KA: Mmh.

11 Ajoituskaavio Nivan vanhimpien viljelymaisemien vakiintumisesta sekä niihin kuuluvasta rakennuskannasta. Eteläosa seuraavalla sivulla.

siirtynyt) ja Miekkilä. Lamminkylällä asuttuina ovat säilyneet Kekomäen (nimi siirtynyt, nykyinen Jukolantie 19), Lampelan (talopaikka siirtynyt) ja Hepoharjun tilat.⁴

Nykyiset pellot ovat vanhoja kaskimaita, jotka vakiintuivat kaskikiellon yhteydessä 1800-luvulla. 1920- ja 1930-luvulla valtion uudisraivauspalkkiot kasvattivat viljelyalan nykyisiin mittoihin. Maisemassa ei ole tapahtunut samaa metsittymistä kuin kaupunkimaisemilla tarkastelualueilla.

1900-luvun alussa tarkastelualueen tilamäärä oli kasvanut pariinkymmeneen.⁵ Lainsäädännölliset muutokset johtivat pientilojen lukumäärän räjähdysmäiseen kasvuun vuosisadan puoliväliin mennessä. Pääosa nykyisistä tiloista sekä niiden rakennuskannasta on 1940–1960-luvuilta. Maanviljely on edelleen elinvoimaista.

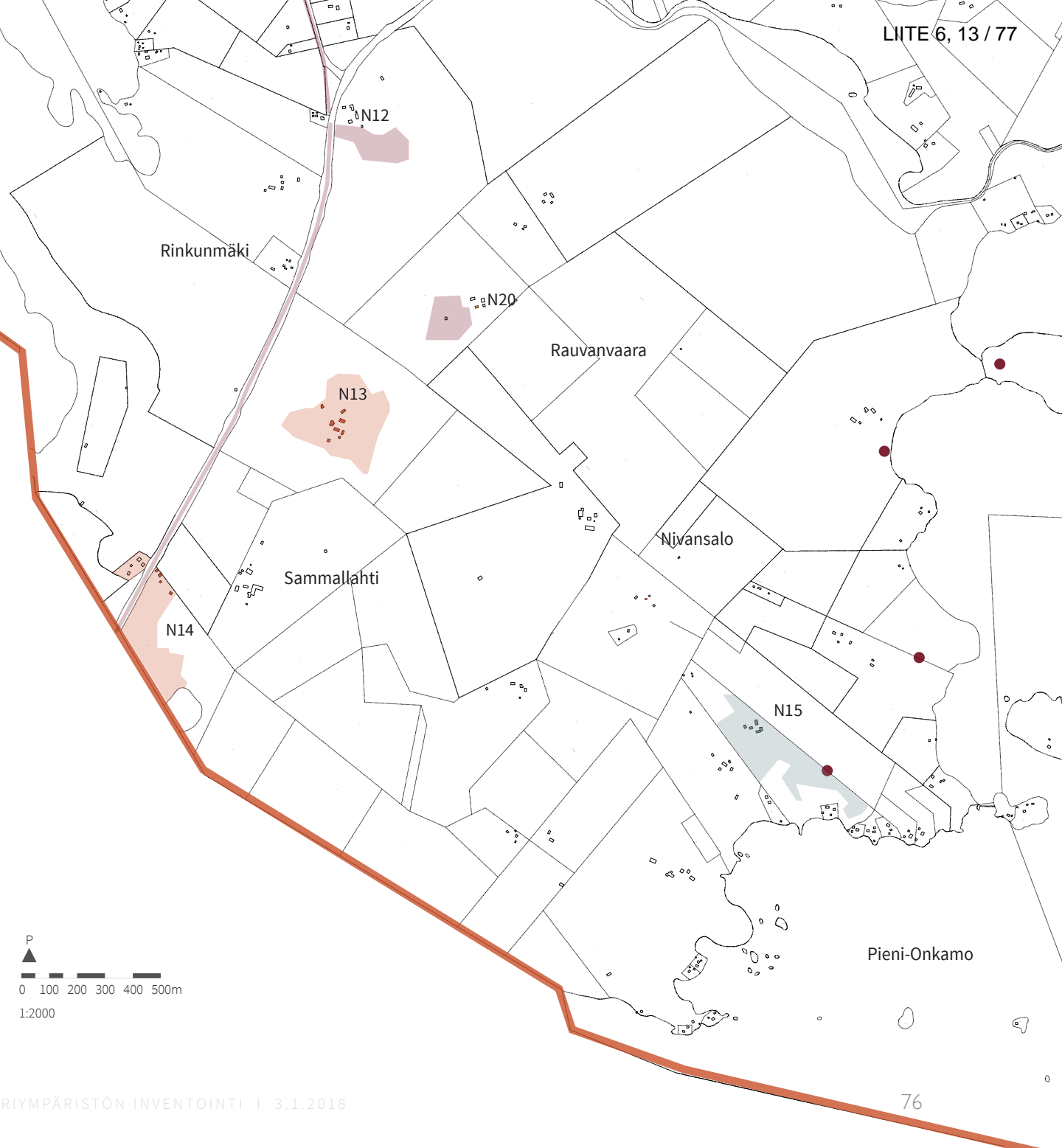
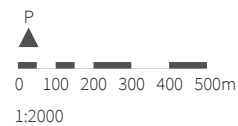
Nivan säilyneistä julkisia rakennuksia ovat olleet 1900-luvun alun kansakoulu, nykyinen leirikeskus, Miekkilässä, 1920-luvun karjanhoitokoulu Karjakummussa, 1950-luvun kansakoulu Nivanjoella sekä Ristaaninniemen satama.

Suurmaisema

Nivan tarkastelualue sijaitsee Pyhäselän ja Pienen-Onkamon välisellä kannaksella, jonka vaaraselän korkein kohta on Nivansalon Rauanvaaralla. Metsäisten vaarojen länsi- ja pohjoispuolen kumpuilevassa maastossa vuorottelevat avoimet, historialliset viljelysmaisemat ja eri-ikäiset sekametsät. Matalarantaisten vesistöjen rantaviiva on repaleinen ja runsassaarinen.

4 Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHK.

5 Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHK.

Vanha tiestö

Tarkastelualueen ensimmäinen paikallistie, nykyinen Nivantie–Rääkkyläntie, lienee vakiintunut Nivanjoen myllyn perustamisen aikoihin 1700-luvun puolivälissä. Maastoa luontevasti noudatteleva tie toistaa suurelta osin 1800-luvun kartoilla esiintyvää linjaa.⁶ Nivantien (Nt2) ja siitä haarautuvan Niemennokantien (Nt5) maisema-alueet on arvotettu Pyhäselän osayleiskaavaa varten tehdyssä Luonto- ja kulttuuriselvityksessä⁷ Nivan ja Ohvanan merkittävimäksi kulttuurimaisemakokonaisuudeksi.

Nivantien vanhaa tienpohjaa (Nt1) on säilynyt Kakkolanmäessä. Todennäköisesti tie on sama, joka on merkitty vuonna 1791 mitattuun pienimittakaavaiseen Kuninkaan tiekarttoon. 1840-luvun pitäjänkartan linjauksen kanssa havaittu tiepohja on yhtenäinen. Peruskarttojen mukaan Nivantietä (Nt2) on oikaistu vuosien 1974 ja 1980 välillä. Nykyisellä peruskartalla ohitettu tieosuus on merkitty poluksi.⁸

Myös rantaan vievät pihatiet Nivanjoen ympäristössä (Nt3) sekä Lotokanmäentie Rähäkkälänmäessä (Nt4) kuuluvat päätien suoristamisista syrjään jääneisiin vanhoihin tielinjoihin.

1840-luvulla maakunnan hallinnollisia keskuksia Liperiä ja Tohmajärveä yhdistänyt talvitie kulki kaakko-luodesuuntaisesti Nivan läpi, mutta reitti perustui suurelta osin jääteihin eikä ole jättänyt maisemaan ainakaan tämän inventoinnin yhteydessä tavattuja jälkiä.⁹

6 Verokartta 1815. KA: Mmh.

7 Luonto- ja kulttuuriselvitys 2005.

8 Laakso & Tiainen 2015b, 6–7.

9 Karta öfver Stor Furstendömet Finland 1840. KA: MmhHk.

Nivankylä

N1 Nivanjoen vanha silta (1800-luku)

Nivanjoen ja nykyisen Nivantien risteyksessä on jäänteitä kivisillasta sekä molemmilla joen vastarannoilla että niiden välisessä saarella. Kartta-aineiston perusteella silta sijaitsi lännempänä vielä 1800-luvun puolivälissä, joten kivisilta lienee valmistunut vasta tämän jälkeen.¹⁰ Silta poistui käytöstä uuden betonisen sillan valmistuttua 1951. Sen ylärinteessä vanhan ja uuden tielinjauksen välissä on vuonna 2003 pystytetty Nivan myllyn ja sahan muistomerkki.

Sillan itäpuolella maastoon levinneinä on runsaasti muitakin rakennuskiviä. Osa niistä on todennäköisesti kuulunut Nivanjoen vuonna 1750 pystytettyyn myllyyn tai muuhun sen yhteydessä olleeseen rakennuskantaan. Mylly lopetettiin 1929. Ympäristö on tarkempien tutkimusten arvoinen.

Nivanjoen eteläranta kuului 1800-luvulla Haukilammen rälssitilaan, jonka tilakeskus siirtyi vuosisadan loppupuolella etelämpää nykyisen Marjamäen paikkeilta Nivanjoen rantaan.¹¹ Oy G. Cederbergin omistusajalla vuosina 1907–1908 päärakennuksessa toimi Nivan ensimmäinen kansakoulu.¹² Rakennuskanta purettiin jo 1900-luvun alkupuolella.

10 Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHk.

11 Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartta 1884. KA: MmhHk.

12 Pyhäselkä 1925–2009, 45.

N2 Nivan koulu (1957)

Nivan ensimmäinen varsinainen koulurakennus valmistui Nivanjoen rantaan vuonna 1957.¹³ Opetus siirrettiin paikalle Miekkilän vanhasta maatalosta. Uudessa koulurakennuksessa oli opetustilojen lisäksi keittiö sekä opettajien neliasuntainen asuntola. Nivan koulu oli toiminnassa vuoteen 2009, minkä jälkeen tiloissa on toiminut majoituskeskus.¹⁴

Rankorakenteinen rakennus on kahdesta pulpettikattoisesta osasta yhteen sovitettu pitkä, sirolinjainen koulun ja asuntolan kokonaisuus, jossa luokkahuoneiden katto kohoaa muuta massaa korkeammalle. Niukka ja suoralinjainen detaljointi on 1950-luvun modernismille ominaista. Avoimet räystäät ja nurkkien ylitse korostamatta jatkuva rimalautavuoraus vahvistavat mielikuvaa kevyestä rakenteesta. Katoksen pilarisarja määrittää opetustilojen pääsääntöä.

N3 Nivan Soinila (1800- ja 1900-luvut)

Soinila on vuoden 1775 Suomen kartalla ainut Nivaan merkitty tila. 1800-luvun puolivälissä tilaan kuului Nivanjoen pohjoispuolisia maita noin 85 hehtaaria.¹⁵ Tilasta lohkottiin pientiloja 1920-luvun lopulla.¹⁶ Kantatilan moniosainen rakennuskanta on ulkoasun perusteella pääosin 1900-luvun alusta. Useimmissa rakennuksissa sekä puutarhassa on voimakkaita jälkiä 1980-luvun korjausvaiheesta.

13 Pyhäselkä 1925–2009, 45.

14 Pyhäselkä 1925–2009, 251.

15 Paikka on merkitty kartalle Sainisena. Suomen yleiskartta, Eric Wetterstedt 1775. TMvk. Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHk.

16 MmhU:ssa on Soinilan tilasta n:o 4 lohkomisselvitys vuodelta 1928. Ei haettu inventoinnin yhteydessä.

Päärakennus (N3a) on jäsentelyltään klassistinen. Julkisivut ovat pääsääntöisesti keskeissäsymmetriset ja pääsääntöäntä suojaa antiikin ihanteisiin viittaava nelipylväinen katos. Rakennuksen alla on ulkoa käytävä kellari. Kaikki ulkoasun näkyvät rakenteet ovat 1980-luvun korjausvaiheesta. Massoitteista päätellen alkuperäinen rakennusvaihe sijoittuu 1800-luvun lopulle. Salin laipionkannattajassa on vuosiluku 1870.¹⁷

Pihassa on neljä suurehkoa, 1900-luvun alun ulkorakennusta. Lounaisin aitta on vuoraamaton, pääosin alkuperäiskuntoinen hirsirakennus (N3b). Koillisinta lamasalvottua aittaa (N3c) on laajennettu ajan saatossa rankorunkoisilla osilla. Voimakkaasti muokattua rakennusta pidetään nyt autotalina. Pohjaltaan L-muotoisen lamasalvotun navetan (N3d) ylinen on rankorunkoinen. Sen vieressä on suunnilleen samanikäinen, rimalaudoituksella verhottu lamasalvottu luhtiaitta (N3e). Pihakeskuksen ulkopuolella on lisäksi kaksi puurunkoista saunarakennusta 1950- ja 1970-luvuilta.¹⁸

Pihamiljöötä jäntevöittää tulotietä reunustava kivimuuri sekä päärakennuksen idän puolella sijaitseva kuusirivi. Vanhasta puutarhasta on säilynyt puuvartisia kasveja. Tulotien kivimuurin päällä on vuorenkilpeä todennäköisesti 1980-luvun korjausvaiheesta.

Soinila on arvotettu Pyhäselän osayleiskaavan Luonto- ja kulttuuriselvityksessä¹⁹ paikallisesti merkittäväksi kulttuurialueeksi.

17 Sisäkuva Access-tietokannassa vuodelta 2003.

18 Suoranta 2005.

19 Luonto- ja kulttuuriselvitys 2005.

*Karjakumpu***N4 Korhola (1900-luku)**

Korholan tila näkyy 1800-luvun kartoilla Pekkalan tilana.²⁰ Korhola-nimi vakiintui todennäköisesti 1920-luvulla, kun tilan omistaja Korhonen alkoi tehdä yhteistyötä Karjakummun karjanhoitokoulun kanssa.²¹ Nykyisten peltomaiden pitämisestä niittyinä on kartta-aineistoa 1800-luvun alusta. Todennäköisesti maisema on kuitenkin alkanut avartua viljelyn vuoksi jo 1700-luvun puolella.²²

Nykyinen Korholan rakennuskanta on 1900-luvulta. Taitekattonen, hirsirakenteinen päärakennus (N4a), satulakattoinen, osin kivirakenteinen suuri navetta/hevostalli (N4b) sekä rankorunkoinen aitta-vaja (N4c) ovat kaikki todennäköisesti 1920-luvulta, jolloin tilaa kehitettiin opetustarpeisiin. Sisäänajettava kalustovaja on 1900-luvun puolivälistä. Rakennuskantaa on muokattu ajan saatossa. Talliksi muutettua navettaa on laajennettu ainakin kahdesti. Päärakennuksen julkisivut ja ikkunat on uusittu 1990- tai 2000-luvulla.

Kauempana pihasta on lisäksi erilaisia pienempiä rakennuksia. Pihakeskuksesta noin 150 metriä itään päin sijaitsee lamaslaidun, johon kuuluu lamasalvottu eläinsuoja sekä kiviaidan jäänteitä. Hakamaa jatkuu Nivantien pohjoispuolelle, missä sijaitsee toinen vanha, puurakenteinen eläinsuoja.

20 Myös tilan pohjoispuolella sijainnutta, sittemmin hävinnyttä tilaa kutsuttiin Pekkalaaksi.

21 Pyhäselkä 1925–2009, 252.

22 Verokartta 1815. KA: Mmh.

N5 Miklinpohja (pääosin 1900-luvun alku)

Miklinpohjassa Pyhäselän lahden rannassa on ollut yksityinen maatila jo 1800-luvun alussa.²³ Vuokratiloissa aloittanut Nivan ensimmäinen kansakoulu siirtyi kunnan ostamaan Miklinpohjan maataloon vuonna 1908. Yhden luokkahuoneen ja opettajan koulua laajennettiin vähitellen 1910-luvun aikana, ja suurimmillaan koulu oli kolmiopettajainen. Rakennus vuorattiin vasta 1920-luvun jälkeen.²⁴ Koulu siirtyi vuonna 1957 uusiin tiloihin Nivanjoen varteen, ja kunta myi tilan yksityiselle. Uudet omistajat pitivät päärakennuksessa pientä kauppaa, joka sijaitsi nykyisen leirikeskuksen keittiön paikalla. Vuodesta 1973 alkaen Pyhäselän Loma Oy piti tilalla lomakeskusta, ja vuodesta 1977 alkaen kunta on pitänyt paikalla leirikeskusta. Vuonna 1992 tontille rakennettiin hirsisauna leirikeskuksen kokous- ja virkistystiloiksi.²⁵

Miklinpohjan vanha koulutalo (N5a) on kahdesta erisyvyydestä runko-osasta muodostuva yksikerroksinen, lamasalvottu rakennus, jossa on loiva satulakatto ja rimalautavuoraus. Ilmeisen sommittelematta syntyneet julkisivut ovat pääosin 1930-luvulta. Ikkunat on uusittu 2000-luvulla.

Päärakennuksen itäpuolella on suuri koulutoiminnan aikainen ulkorakennus liitereineen ja käymälöineen (N5b). Lomalaudoitettu ulkorakennus muodostaa koulutalon kanssa eheän pihakokonaisuuden. Pihaan kuuluu myös pieni rantasauna ja maakellari. Pihapiiriin johtavaa tietä reunustaa ajoittamaton ladottu kiviaita.

23 Verokartta 1815. KA: Mmh.

24 Pyhäselkä 1925–2009, 32, 45–46. Perinnealbumi 1984, 254.

25 Sudensalmi 2007; Access-tietokanta.

N4

N5

N6

N6 Karjanhoitokoulu (1925)

Joensuun Penttilässä toiminut Joensuun tietopuolinen karjanhoitokoulu siirrettiin Nivaan vuonna 1925. Paikan valintaan vaikutti havaintotilaksi valikoitunut viereinen Pekkalan tila (Korhola). Vastaperustettu Pyhäselän kunta luovutti rakennusmaan, jolle kaksikerroksinen, 23 lämmitä huonetta käsittänyt koulurakennus valmistui 1925. Talon alle tuli kaksi kellaria ja ulkorakennukseen sauna, liiteri, sikala ja kanala. Rakennus vuorattiin 1929.²⁶

Sotavuosina Karjanhoitokoulu toimi ajoittain sotasairaalaana. Vuonna 1957 koulun nimi muutettiin Pohjois-Karjalan Karjalouskouluksi. Vuonna 1972 toiminta siirrettiin Kiteelle. Toiminta-aikana Nivan koulua lyhytkursseineen ehti käydä noin 4500 oppilasta.²⁷ Rakennuksen uusi yksityinen omistaja uudisti koulun matkailukeskukseksi.²⁸

Suuressa hirsirakennuksessa (N6a) on 1910- ja 1920-lukujen tavoitteille tyypillisesti kivirakennuksen olemus. Tämä näkyy yksinkertaisessa massoitelussa, keskeisyyssymmetrisissä julkisivuissa, sileän rimalautaverhouksen korostamissa leveissä ulkonurkkavuorauksissa ja lyhyissä umpiräystäissä. Samaa muotokieltä on esimerkiksi Hammaslahden rautatieasemassa (1921). Matkailutoiminnan alkaessa klassistista otetta häivytettiin poistamalla sisäänkäyntien pylväskatokset, täydentämällä ikkunoiden vuorilaudoitusta tummilla lisäosilla ja lisäämällä erityisesti pohjoisjulkisivulle karjalaistalotyypisiä parvekkeita kuvioleikkauksineen (V. Suonmaa).²⁹

26 Pyhäselkä 1925–2009, 252, 548; Martikainen 2005.

27 Pyhäselkä 1925–2009, 172, 252, 548, 551.

28 P-K:n karjanhoitokoulun tilat matkailu- ja kokoustiloiksi Hammaslahdessa. Kiihtelys-Pyhäselkä -lehti 23.10.1974.

29 Suoranta 2005. Joensuulainen rakennusarkkitehti Vilho

Niemennokka

Rastila ja Rastilanniemi kuuluvat Rastilan kantatilaan, joka näkyy kartoilla jo 1700-luvun puolella. 1800-luvun puoliväliin mennessä tila oli jaettu kahdeksi.³⁰

N7 Rastila (1900-luku)

Rastilan tila sijaitsee Pyhäselän Hammaslahden rannassa. Asuinrakennuksesta ja kahdesta ulkorakennuksesta muodostuva olemassa oleva rakennuskanta sijaitsee jo 1800-luvulla vakiintuneella paikallaan, mutta on valmistunut 1900-luvun jälkipuoliskolla.

N8 Rastilanniemi (1800- ja 1900-luvut)

Rastilanniemi on Niemennokantien varressa sijaitseva asuinrakennuksesta ja useasta ulkorakennuksesta koostuva tilakokonaisuus. 1800-luvun puolivälissä tilakeskus sijaitsi pääosin tien eteläpuolella, jossa on edelleen kaksi lamasalvottua ja pitkänurkkaista, vuoraamatonta ulkorakennusta (N8c,d). Nykyinen maatalo on rakennettu 1900-luvulla tien pohjoispuolelle, jossa sijaitsee kolmas vanha ulkorakennus (N8e). Suunnilleen 1930-luvulla pystytetty ja 1980-luvun tienoilla voimakkaasti muokattu päärakennuksen (N8a) yhteydessä on betonitiilinen 1950- tai 1960-luvun navetta (N8b). Uudempaa pihaa rajaavat tiestä ja luoteesta pitkät kuusiaidat. Yhdessä vanhojen ulkorakennusten kanssa kuusiaita luo tielle erityisen, tiiviin kylämaiseman.

Suonmaa (1935–2004) suunnitteli useita ortodoksisia kappelirakennuksia sekä mm. Nurmeksen Bomban talon.

30 Hermelinin kartasto 1799. KA: Hrhk. Verokartta 1815. KA: Mmh. Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHk.

N9 Puustila (1900-luku)

Puustilan tila esiintyy Laavola-nimisenä kartoilla 1700-luvulta alkaen. Vielä 1800-luvun puolivälissä tila muodostui useasta erillisestä asuinkeittymästä. 1900-luvun alkuun mennessä tilakeskus oli vakiintunut nykyiselle paikalleen, ja 1930-lukuun mennessä nimi oli muutettu Puustilaksi.³¹

Puustilan pihan nykyiseen rakennuskantaan kuuluvat asuinrakennus (N9a) ja navetta 1900-luvun loppupuolelta sekä läpiajettava liiteri- ja tallirakennus (N9b), jonka ovien ja ikkunoiden vuorilaudoituksessa on 1900-luvun alun arkitehtuurille tyypillistä otetta.³² Lamasalvottu länsipääty on vanhempi kuin rankorunkoinen itäpääty. Ulkorakennuksen kivijalka vaikuttaa siniä huolellisemmin rakennetulta, joten on mahdollista että ulkorakennus on pystytetty paikalla aiemmin sijainneen rakennuksen paikalle.

N10 Niirala (1900-luku)

Niirala sijaitsee vanhan Karjalaksi kutsutun kantatilan paikalla Niemennokan Soinilan ja Karjalan tilojen välissä. Asuinrakennuksesta ja kolmesta ulkorakennuksesta muodostuva rakennuskanta on suunnilleen 1960-luvulta. Pihan erikoisuus on itäisimmän ulkorakennuksen julkisivun pärevuoraus, jollainen on myös Luosolan päärakennuksessa.

31 Pitäjänkarta 1848; Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHk. Perinnealbumi 1984, 230.

32 Ristikkäin asetettu siro vuorilaudoituksella oli tyypillinen 1800- ja 1900-lukujen taitteen rautatiearkkitehtuurille. Hammasmaalausta sai oman aseman 1894, ja vuoraustapa levisi todennäköisesti lähiseuduille tämän jälkeen. Valokuva ulkorakennuksesta 1930-luvulla: Perinnealbumi 1984, 242.

N11 Niemennokan Soinila (1900-luku)

Niemennokan Soinila on yksi Nivan kantatiloista, joka näkyy jo 1700-luvun kartoilla.³³ Edelleen suuria maa-tilaan kuuluu nykyisin laajahko, keskeisiltä osin 1900-luvulla valmistunut rakennuskanta. Avoimessa maisemassa Soinilan ja siitä 1900-luvun puolivälissä lohkotun Niemelän uudistilan rakennuskannat liittyvät yhteen.

Soinilan pihakeskusta rajaavat puurunkoiset päärakennus (N11a), luhtiaitta (N11b) sekä osittain kiviarkitehtuurilla muurattu navetta (N11c). Aitan itäpuolella on pieni rimautaverhottu 1900-luvun alun tupa tai sauna (N11d). Kauempana keskuspihasta on pitkänurkkainen, lamasalvottu kalustovaja (N11e), ja laajojen peltojen reunoilla heinälatoja.

Pitkärunkoinen, satulakattoinen päärakennus on alunperin vuodelta 1901.³⁴ Rakennusta on muokattu voimakkaasti tämän jälkeen suunnilleen 1900-luvun puolivälissä.

33 Hermelinin kartasto 1799. KA: Hrhk. Verokartta 1815. KA: Mmh. MmhU:ssa on Soinilan tilasta n:o 55 kartta ja karttaselitys vuodelta 1873. Ei haettu tässä yhteydessä.

34 Access-tietokanta.

*Rinkunmäki***N12 Männikkö (n.1940-luku)**

Männikön tila (kuva N12: Google Maps 2011) on asutettu viimeistään 1800-luvun puolivälissä. Nykyiseen, hyvin yhtenäiseen rakennuskantaan kuuluu asuinrakennus, aitta, navetta, sauna ja kaksi muuta talousrakennusta, jotka kaikki ovat valmistuneet suunnilleen 1940-luvulla.

N13 Voittomaa (1900-luku)

Voittomaan tila esiintyy ensi kerran tarkastelluilla kartoilla 1910-luvulla. 1930-luvulla tila esitetään Tukilana. Voittomaa-nimi esiintyy ensi kerran vuoden 1974 peruskartalla.

Rakennuskantaan kuuluu 1900-luvun alussa valmistunut yksikerroksinen, satulakattoinen ja hirsirakenteinen asuinrakennus (N13a) ja seitsemän talousrakennusta. Asuinrakennus on rimalautavuorattu ja peltikatteinen. Neliönmuotoista keskuspihaa rajaavat suurimmat talousrakennukset eli navetta (N13b) ja toinen eläinsuoja (N13c) sekä kaksi muuta ulkorakennusta (N13d,e). Puolitoistakerroksinen riihi (N13f) ja kaksi lamasalvottua heinälatoa sijaitsevat pihan ulkopuolella. Pihapiiriin johtaa päätieltä koivukuja.

N14 Tervalampi (1900-luvun alku)

Tervalammen pientila on syntynyt 1900-luvun alkuun mennessä. Ensimmäisen kerran tila näkyy lähdeaineiston kartoilla 1911 julkaistulla kartalla Vatala-nimisenä.³⁵ Tervalampi-nimi on otettu sittemmin tilanimeksi läheisestä kunnan rajalla sijaitsevasta Tervalammen lammesta ja kosteikosta.

Rakennuskantaan kuuluu Rääkkyläntien varressa sijaitsevan asuinrakennuksen lisäksi luhtiaitta ja pieni, sittemmin lämpimäksi tehty ulkorakennus. Pihan itäpuolella on suurehko talousrakennus, pitkistä lappeista päätellen riihi.

Asuinrakennus (N14a) on pieni lamasalvottu ja rimalautavuorattu tupa, johon kuuluu matala kuisti, luonnonkivisokkeli ja asuinhuoneen alapuolinen, ulkoa käytävä kellari. Ulkoasu rimalautavuorauksineen ja T-karmisine ikkunoineen on läheinen 1870-luvun rakennustavalle, mutta rakennus lienee tuoreempi. Savupiippu on uusittu 1900-luvun puolivälissä.

Korkealle muuratulle kivijalalle perustettu satulakattoinen luhtiaitta (N14b) on asuinrakennusta suurikokoisempi. Aitan kellarissa on pariovinen talli ja itäpuolella käymälä ja vaja. Ristikoitu luhdin kaide ja paneloidut ulko-ovet viittaavat rakennuksen valmistumiseen 1900-luvun alkupuolella, 1910- tai 1920-luvulla.

Vaakapaneloitu pienempi ulkorakennus on uusittu perusteellisesti 1990- tai 2000-luvulla.

³⁵ Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartta 1911. KA: MmhHk.

N15 Peltola (1950-luku)

Peltola on rintamamiestila 1950-luvulta. Puurunkoinen rakennuskanta on alkuperäinen ja käsittää asuinrakennuksen (N15a), lamasalvotun liiterin (N15b) ja kaksi eläinsuojaa (N15c,d). Pieni-Onkamojärven rantaan jatkuvien rinnepeltojen yläpuolella sijaitseva tila on merkille pantavan alkuperäisessä ja hyvässä kunnossa.

N16 Ristaaninniemen satama (1960-luku)

Pyhäselän kunnan perustama satama Pyhäselän rannalla sijaitsee linnuntietä 1,1 kilometrin päässä Nivanjoen sillalta. Pahaniemeksi kutsuttu alue kuului 1800-luvulla Haukilammen rälssin maihin ja oli 1900-luvun puoliväliin asti asumatonta seutua. Pientilojen muodostumisen myötä niemen nimi muutettiin Ristaaninniemeksi.

Alueella on 1900-luvun puolivälin pudotuslaituri (N16b) ja sen yhteydessä jykkeistä piiruisia rakennettu satulakattoinen varastokatos (N16a). Niemen pohjoisrannalla on 1900-luvun loppupuolella rakennetun aallonmurtajan suojaamat kolmisenkymmenen veneen paikka- ja laivalaiturit.

N17 Kortelahti (1920–1930-luku)

Kortelahden tila on kartta-aineiston perusteella perustettu 1920- tai 1930-luvulla.³⁶ Kirkonkirjojen mukaan paikalla on kuitenkin asuttu jo 1910-luvulla.³⁷ Suunnilleen 1920-luvun, pääosin lamasalvottuun rakennuskantaan kuuluu asuinrakennus ja viisi ulkorakennusta: sauna, navetta, aitta, konekatos ja heinälato. Puolitoistakerroksisessa päärakennuksessa on aumattu taitekatto.

36 Senaatin kartta 1910-luku, Kulotuskartta 1940. KA: MmhHk, Metsäntutkimuslaitos.

37 Access-tietokanta.

N18 Humisevaharju (1918)

Kekomäen tila on kartta-aineiston perusteella ollut olemassa jo 1800-luvun puolivälissä.³⁸ Tila on lohkottu kantatilasta rekisterinnumero 2 vuonna 1898.³⁹ Vielä 1970-luvulla paikkaa on kutsuttu Kekomäeksi.

Yksikerroksisessa lamasalvotussa päärakennuksessa on korkea muurattu kivijalka. Talon hirret on siirretty Liperistä 1918.⁴⁰ Ulkorakennukset ovat uudempia.

N19 Lepoharju (1900-luvun alkupuoli)

Lepoharjun tila on kartta-aineiston perusteella ollut olemassa jo 1800-luvun puolivälissä.⁴¹ Tila on lohkottu kantatilasta rekisterinnumero 2 vuonna 1898. Tilaa on aiemmin kutsuttu Hepoharjuksi.

Rakennuskantaan kuuluu asuinrakennus, aitta, navetta, sauna ja pienempiä ulkorakennuksia 1900-luvun alkupuolelta. Maisematila on kaskiviljelyn aikaista.

N20 Luosola (1900-luvun alkupuoli)

Luosolan tila liittyy Haukilammen 1700-luvulla vaikuttaneeseen rälsstitilaan. Rakennuskanta on kuitenkin siirretty karttojen perusteella 1900-luvun alussa toiselle puolelle paikallistietä. 1900-luvun kartoilla tila esiintyy Marjakanakaana. Nykyiseen 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaan kuuluvat lamasalvotut asuinrakennus, aitta ja riihi, sekä jonkin verran uudempi tiilinen navetta. Asuinrakennus on vuorattu päreillä.

N21 Louhikumpi (1900-luvun alkupuoli)

Louhikummun tila on muodostettu 1930.⁴² Nivansalontien varressa sijaitsevaan tilaan kuuluu asuinrakennuksen lisäksi kolme suunnilleen samanikäistä puurakenteista ulkorakennusta.

42 Access-tietokanta.

38 Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHk.

39 Access-tietokanta 2003.

40 Access-tietokanta 2003.

41 Pitäjänkartta 1848. KA: MmhHk.

OHVANA – KUMPUILEVA VIILJELYMAISEMA

Alueet: Lotokka, Ohvana, Alttina, Riihiniemi

Alueen rakentuminen

1700-luvulla Ohnavan tarkastelualueella ei ollut yhtään merkittävänkokoista tilaa. Alueen läpi kulki Hammaslahdesta etelään Särkiniemeen ja Sintsinkylään johtanut paikallistie (Ot1). Isoonjakoon eli 1800-luvun puoliväliin mennessä Heikkilä, nykyinen Lotokka, sekä Riihiniemen Kokkola olivat kasvaneet verotuskelpoisiksi. Heikkilän kaakkoispuolella sijaitsivat pienemmät, edelleen asutut Jussila (nyk. Ohvanan tila) ja Halola.

Ohvana oli Pyhäselän harvimmin asuttuja seutuja, kunnes 1920-luvulla alue alkoi kehittyä suurelta osin Nivan karjatalouskoulun ansiosta. Tämän vuoksi alueella on suhteellisen paljon 1920- ja 1930-luvun rakennuskantaa. Ohvana alkoi erottautua omaksi kyläkseen toisen maailmansodan jälkeisen pika-asutuslain synnyttämien pientilojen myötä.¹ Samassa yhteydessä valmistui kylän nykyisin ainut yhteisessä käytössä oleva rakennus, Ohvanan kansakoulu, nykyinen kulttuuritalo.

1 Pyhäselkä 1925–2009, 250.

12 Ajoituskaavio Ohvanan vanhimpien viljelymaisemien vakiintumisesta sekä niihin kuuluvasta rakennuskannasta.

- ennen 1860-lukua
- 1860–1890-luvut
- 1900–1930-luvut
- 1940–1980-luvut (Ristaaninniemen satama)
- Muinaisjäänös (ks. Liite 1: Muinaisjäänökset)

Suurmaisema

Ohvana sijaitsee melko tasaisella ja savisella Pieni-Onkamojärven rantaseudulla, joka nousee Matkalammen ympäristössä Kakkaravaaran ja Tupakkasärkän rosoisiksi ylängöiksi. Alueen pohjoisosassa on Pieni-Onkamojärveen laskeva Lotokanjoki. Ohvanassa ei ole varsinaista taajamaa, vaan asutus sijoittuu maa- ja metsätalousmaisemaan melko tasaisesti ripoteltuna.

Vanha tiestö

Ohvanan halki kääntyillen kulkeva Ohvanantie sekä suoralinjaisempi Lotokantie seurailevat pääosin 1800-luvun puoliväliin mennessä vakiintuneita paikallisreittejä. Näistä luoteis-kaakkosuuntainen, Rähäkkälänmäeltä Lotokan ja Alttinan ohitse etelään suuntaava linja (Ot1-Ot2) on kartta-aineiston perusteella ollut 1700-luvulla paikallisesti merkittävämpi.² 1840-luvulla se yhdisti talvitienä maakunnan hallinnollisia keskuksia, Liperiä ja Tohmajärveä.³ Perimätiedon mukaan tie on vuosisatoja vanha reitti Sortavalan kauppapaikoille.⁴ Nykyisten Ohvanan ja Hirvolan tilojen välisellä Ohvanantien osuudella (Ot3) on ollut lähinnä paikallista merkitystä.

2 Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartta 1884. KA: MmhHK.

3 Karta öfver Stor Furstendömet Finland 1840. KA: MmhHK.

4 Pyhäselkä 1925–2009, 250.

Ot1 Pääosin 1800-luvun linjastaan noudattelevaa Lotokantietä on suoristettu 1900-luvun puolivälissä. Yksi suoristamisesta sivuun jääneistä tieosuuksista on säilynyt pihatienä 100–300 metriä Tuohimäen tilan itäpuolella.

Ot2 Ohvanan tilan eteläpuolella Kakkaravaaran rinteet hallitsevat tien pohjoispuolta. Tien varsi on metsäinen. Kuvassa tietä Alttinanrinteen kohdalla.

Ot3 Ohvanan tilalta itään päin taittaessaan Ohvanantie kulkee Kumpulan rinnetilan kumpuilevien peltojen halki.

Ohvanan kylä

O1 Ohvanan tila (1900-luku)

Ohvanan tila esiintyy Jussila-nimisenä 1800-luvun puolivälin pitäjänkartalla. Tilan nimi on muutettu Ohvanaksi 1930-lukuun mennessä. 1800-luvun rakennuskantaa ei ole säilynyt, vaan tilan vanhin rakennus on viiden hevosen talli (O1b) vuodelta 1912.⁵ Päärakennus (O1a) on valmistunut 1950-luvun lopussa.⁶ Tila on laajentunut huomattavasti suunnilleen 1980-luvulla. Nykyiset suurtilan navetat huoltorakennuksineen ja -rakenteineen ovat tästä vaiheesta. Peltojen reunoilla on kivimuureja ja -kasoja.

Hevostallissa on kiviarkoista muurattu kellarikerros ja lamasalvottu pääkerros. Sen betoniharkoista muurattu lantala on laajennusosa noin 1980-luvulta. Peltikate ja lämpimän kerroksen ikkunat on uusittu 2010-luvulla.

O2 Halola (1900-luku)

Ohvanan lounaispuolella sijaitseva Halola on kartta-aineiston perusteella kasvanut lähes yhtä jalkaa Ohvanan tilan kanssa. 1900-luvulla Halola on jäänyt pienemmäksi. Nykyiseen tilapihaan liittyy asuinrakennuksen (O2a) lisäksi seitsemän talousrakennusta. Asuinrakennus ja sen luoteispuolella oleva aitta (O2b) ovat 1930-luvulta.⁷ Rapatun asuinrakennuksen ikkunat on uusittu 1980-luvulla. Pihaan kuuluu lisäksi laajennettu navetta (O2c) alun perin 1800-luvun puolelta ja talousrakennuksia 1900-luvun loppupuolelta.

5 Suomen maatilat IV, 387.

6 Perinnealbumi 1984, 226.

7 Suoranta 2005.

O3 Pääpuustila (n.1950-luku)

Pääpuustila on Jussilan eli nykyisen Ohvanan tilan vanha torppa, joka on vuoden 1848 kartalla nimetty Pellonpäämökiksi ja vuoden 1911 kartalla Pellonmaaksi.⁸ Nykyinen rakennuskanta on 1900-luvulta. Tilaan kuuluvat vuosisadan puolivälissä valmistuneet puurakenteiset asuinrakennus (O3a) ja sauna (O3c), osin tiilirakenteinen navetta (O3b) sekä 1970- tai 1980-luvulla valmistunut matala eläinsuoja, ehkä lampola. Pihaan liittyy riukuaidalla ympäröity laidun, jossa on todennäköisesti sen eteläpuolisen pellon raivaamiseen liittyviä kivikasoja.

O4 Kumpula (1900-luku)

Kumpuilevien peltojen selänteellä sijaitseva Kumpulan tila on asutettu 1910-lukuun mennessä.⁹ Tilan monipuolinen mutta hallittu rakennuskanta on sijoitettu ympäristönsä luontevasti. Nykyiseen rakennuskantaan kuuluu Ohvanantien pohjoispuolella sijaitsevat asuinrakennus (O4a), vaja-liiteri (O4b) ja sauna (O4c), ja tien eteläpuolella sijaitsevat eläinsuoja ja ajokaluvaja (O4d) sekä riihi (O4e). Lomalaudoitettu asuinrakennus ja rimalautavuorattu vaja-liiteri ovat alunperin suunnilleen 1940-luvulta, mutta niitä on korjattu ja laajennettu 1980-luvulla. Näiden koillispuolella on pieni, suunnilleen samanikäinen lamasalvottu sauna. Asuinpihaa rajaa itäpuolisesta pellostä korkeahko ladottu kivipenger.

8 Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartat 1884 ja 1911. KA: MmhHk.

9 Ilomantsin kihlakunnan kartta 1911. KA: MmhHk.

Osin tiili- ja osin rankorunkoinen eläinsuoja (sikala?) on noin 1960-luvulta, ja sitä on laajennettu ja muokattu 1980-luvulla. Eläinsuojan itäpuolella on 2010-luvulla kengitetty ja uudelleen katettu lamasalvottu riihi. Riihin ovi- aukko on laajennettu jälkikäteen kaksilehtiseksi.

Kumpulan tilan lounaispuolella sijaitsee luonnonsuojelulain nojalla perustettu Tupakkasärkän harjun suojelualue.

O5 Ohvanan kansakoulu (1948)

Ohvanan kylän kansakouluopetus alkoi vuokratiiloissa vuonna 1937. Oma kaksikerroksinen koulurakennus (O5a) valmistui rakentamattomalle viljelymaalle 1948. Opetustiloja uusittiin ja laajennettiin vuosina 1986–1987 ottamalla koko ensimmäinen kerros opetuskäyttöön. Samalla rakennus lienee varustettu nykyisellä öljykeskuslämmityksellä. Koulu lakkautettiin 2006. Vuodesta 2007 koulu on toiminut yksityisenä kulttuuritalona ja kyläyhdistyksen keskuksena.¹⁰

Pitkärunkoisen rakennuksen mittasuhteet ovat alkuperäiset. Nykyinen vuoraus on tehty vuoden 1953 jälkeen.¹¹ Kate ja suurin osa ikkunoista ja ulko-ovista on 1980-luvulta. Rakennus on kylän ainut julkinen tila.

Avoimessa pihassa on suuri 1940- ja 1950-lukujen taitteessa valmistunut ulkorakennus (O5b) liitereinene ja käymälöineen sekä pieni, uudempi, rankorakenteinen vaja.

10 Pyhäselkä 1925–2009, 33, 46, 250, 407.

11 Perinnealbumi 1984, 255.

Lotokka

Nykyään Lotokkana tunnettu joenrantatila kuului 1700-luvulla kruunulle. Vuosina 1796–1878 hallintaoikeus oli Heikki-nimisillä talonpojilla, mistä juontuneen tilan vanhempi nimi Heikkilä. Suurtilaksi Heikkilä nousi 1880-luvulla Antti ja Maria Parviaisen aikaan. He rakennuttivat nykyisen päärakennuksen ja aitan ja uudistivat Tuohimäen väentuvan. Lotokka-nimi otettiin käyttöön vuonna 1905.¹²

1900-luvun alussa tilan omistivat Gideon Zimmerman ja Katri Rönneberg. Vaiheeseen kuului Lotokan karjanhoitokoulu 1904–1909, jossa järjestettiin myös maakunnan ensimmäiset tarkastuskarjakkokurssit. Vuonna 1914 tilan osti Oy Gustaf Cederberg, jolta tila siirtyi vuonna 1920 yksityishenkilö John Cederbergille. Vuonna 1921 tilalla otettiin käyttöön Pyhäselän ensimmäinen traktori. Cederbergin aikana Lotokka palasi opetuskäyttöön toimimalla Karjakummussa sijaitsevan Pohjois-Karjalan karjanhoitokoulun harjoittelu- maatilana. Rakennuskantaa ja 1,75 ha puistoa kehitettiin. Puisto supistui ajan myötä ja on sittemmin käytännössä hävinnyt. Cederberg omisti tilan vuoteen 1951 asti, jolloin tila jaettiin pika-asutuslain perusteella. Entisen suurtilan maille nousi parisenkymmentä uudistilaa.¹³

Lotokka on arvotettu Pyhäselän osayleiskaavan Luonto- ja kulttuuriselvityksessä¹⁴ paikallisesti merkittäväksi kulttuurialueeksi.

12 Piispanen, V. 1954; Pyhäselkä 1925–2009, 252.

13 Pyhäselkä 1925–2009, 252; Perinnealbumi 1984, 222

14 Luonto- ja kulttuuriselvitys 2005.

O6 Lotokan hovi (1880- ja 1920-luvut)

Lamasalvottu, pohjaltaan L-muotoinen päärakennus (O6a) on 1880-luvun alkupuolelta. Maatalolle tyypillistä pitkänomaista massoittelevaa on rikastettu huvila-arkkitehtuurin aiheilla, kuten katon harjan päätyristikoilla ja huipputangoilla. Rakennus uudistettiin vuonna 1923 maalamalla vaaleaksi, uusimalla ikkunat ja lisäämällä luoteen puolelle kuisti. Tiilikate, vuoraus ja osa ikkunoista on uusittu 1990-luvulla. Päärakennuksen yhteydessä on suuri kokoinen lamasalvottu luhtiaitta-liiteri (O6b) 1800-luvulta sekä pylvässäänkäynnin koristama huvimaja (O6c) vuodelta 1925 (arkkitehti Schalin ¹⁵).

Suuri navetta (O6d, K. Rautio) on vuodelta 1923. Alaltaan 1000-neliöisessä suojassa on paikoin kolme kerrosta. Kantavat seinät ovat suurimmaksi osaksi betonia, mahdollisesti pääosin raudoittamatonta. Julkisivujen rappaus on suureksi osaksi pudonnut. Pohjaltaan L-muotoisesta päämassasta erottuu kaksi betonista luiskaa ja pohjoispään lantalatorni. Alkuperäinen aumattu tiilikatto on suurimmaksi osaksi tuhoutunut ja korvattu 1970-luvulla loivalla soiorunkoisella pulpettikatolla ja katettu pellillä. Samalla on menetetty navetan päärakennuksen suuntaan katsovan pääjulkisivun pääty kaarevine ikkunoineen.

15 Puutarha-arkkitehti Bengt Schalinin (1889–1982) laaja tuotanto käsitti kaupunkipuistoja, yksityisiä puutarhoja, teollisuusympäristöjä ja hautausmaita ympäri Suomen. Kansallisbiografia: Schalin, Bengt.

O7 Tuohimäki (1790-luku (?), 1924)

Lotokan väentupa (O7a) siirrettiin nykyiselle paikalleen Tuohimäelle 1924 ja vuorattiin 1930 (K. Rautio).¹⁶ Lamasalvotussa rakennuksessa on taitekatto, koristeelliset kaari-ikkunat ja klassistinen kuisti päätykolmioineen. Osa hirsirungosta on mahdollisesti tilan vanhasta päärakennuksesta 1700-luvun puolelta.¹⁷ Pihassa on myös kaksi uudempaa, rankorunkoiseta ulkorakennusta. Asuinpihan lounaispuolella on sauna (O6e) vuodelta 1950.¹⁸

16 Perinnealbumi 1984, 222; Suoranta 2005, Pyhäselkä: 10.

17 Piispanen, V. 1954.

18 Pyhäselkä 1925–2009, 545; Suoranta 2005.

Alttina

Alttinan ja Alttinanrinteen tilat sijaitsevat vierekkäin rinteessä nykyisen Ohvanantien varrella. Kartoille tilat ilmestyvät vasta 1900-luvun alussa, mutta omistajan mukaan paikalla on asuttu jo 1800-luvun puolivälissä.¹⁹ Tilojen tiiviisti sijoitettu rakennuskanta on pääosin 1920- ja 1930-luvuilta. Molempia rajaavat ohittavasta tiestä suuret kivirakenteiset navetat.

O8 Alttina (n.1920-luku)

Alttinan (kuva O8: Google Maps 2009) päärakennus, navetta, sikala ja aitta muodostavat neliömäisen pihapiirin. Entinen riihi sijaitsee alarinteessä tien eteläpuolella. Sen vieressä on aiemmin sijainnut sauna.

1900-luvun alkupuolella valmistuneessa satulakattoisessa päärakennuksessa (O8a) on betoninen perusmuuri. Runko on todennäköisesti hirttä. Ikkunat on uusittu yksiruutuisiksi suunnilleen 1970-luvulla. Julkisivumuutosten vuoksi klassistinen alkuperäisilme on hämärtynyt.

Luonnonkivistä muurattu taitekattoinen navetta (O8b) on rakennusteknisesti vanhakantainen mutta lienee valmistunut noin 1920-luvulla. Navetan pääosan eteläpuolella on matalampi muurattu kivijalka, jonka pulpettikattoinen, puurunkoinen yläosa on uusittu suunnilleen 1980-luvulla.

Betoni- ja hirsirakennetta yhdistelevä sikala (O8c) on julkisivuun maalatun vuosiluvun perusteella valmistunut 1928. Satulakaton kate on tiiltä. Sikalaan kiinni on rakennettu 1970-luvun tienoilla lähes yhtä suuri puurakenteinen vaja

¹⁹ Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartat 1884 ja 1911; Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHk; Access-tietokanta.

(O8f). Riviaitta (O8d) ja riihi (O8e) ovat satulakattoisia hirsija rankorakenteita yhdistäviä rakennuksia todennäköisesti 1920- tai 1930-luvulta.

O9 Alttinanrinne (n.1920-luku)

Alttinanrinteeseen kuuluu kaksi asuinrakennusta, navetta, aitta, liiteri ja riihi. Pihapiiri on hieman laajempi kuin Alttinassa. Ladon vierestä on 1970-luvun jälkeen purettu pienempi rakennus, ehkä riihi tai sauna.

Vanha päärakennus (O9a) on valmistunut rakennusmestari Viljo Suonmaan piirustusten mukaan 1935.²⁰ Lamasalvotussa, satulakattoisessa rakennuksessa on betoninen perusmuuri. Pohjaltaan L-muotoisen rakennuksen vuoraamattomien julkisivujen aukotus on epäsymmetristä. Avokuistin ja parvekkeen muotokielessä sekä väryksessä on 1900-luvun alulle tyypillisiä kansallisromanttisia piirteitä. Uudempi asuinrakennus on karttojen perusteella 1980-luvulta.

Luonnonkivistä muurattu suurehko navetta (O9b) on vuodelta 1922. Kivirakenteinen silta johtaa lyhytnurkkaisena hirrestä harjaan asti salvottuun toiseen kerrokseen. Satulakatto tukeutuu kuitenkin kattotuoleihin.

Kivijalalle perustettu hirsinen riviaitta (O9c) on todennäköisesti suunnilleen saman ikäinen navetan kanssa. Kухunkin kolmeen aitaan johtaa oma ulko-ovi. Pihan puoleiset hirsisalvokset ovat lyhytnurkkaisia.

Liiteri (O9d) on rankorakenteinen ja pulpettikattoinen. Pihan itäpuolella sijaitsee melko pienestä puutavarasta lamasalvottu riihi (O9e).

²⁰ Suoranta 2005.

*Riihiniemi***O10 Kokkola (1900-luvun alku)**

Riihiniemen Kokkola on yksi Ohvanan tarkastelualueen vanhimpia tiloja. Tila esitetään laajasti viljeltyinä itsenäis-tilana jo 1840-luvun lopun kartalla. 1880-luvun kartalla paikka esitetään hetkellisesti torppana.²¹ Tilasta on loh-kottu palstoja 1900-luvun loppupuolella.

Tilan lävistää Pieni-Onkamojärven rantaan johtava piha-tie. Nykyinen rakennuskanta sijaitsee pääosin tien varrel-la kahden kiinteistön alueella ja on pääosin 1900-luvun alusta. Läntisempään, viljelymaavoittoiseen kotipalstaan kuuluu päärakennus, luhtiaitta-liiteri ja vaja. Itäisempään metsäpalstaan kuuluu kaksi aittaa ja riihi.

Kaikki rakennukset ovat lamasalvottuja. Kiviharkoille perustettu, rimalautavuorattu ja satulakattoinen asuin-rakennus (O10a) on ulkoasunsa perusteella suunnilleen 1920-luvulta. Viisitahkoinen kuisti on rakennusaikaansa nähden vanhakantainen. Rakennuksen kate ja pääosa ik-kunoista on uusittu 1970-luvulla karkealla otteella.

Pihan länsilaidalla sijaitseva pitkä luhtiaitta (O10b) on ai-nakin pääosin 1920- tai 1930-luvulta. Luhtikaide on raken-nettu soiroista ristikoiden, ja katto tukeutuu vuoliaisiin ainakin aitan pohjoispäässä. Pihatien pohjoispuolella si-jaitseva vaja (O10c) on salvottu pienehköstä puutavarasta varaamatta. Katto tukeutuu vuoliaisiin. Nykyinen kaksi-

21 Pitäjänkartta 1848; Ilomantsin kihlakunnan kartat 1884 ja 1911; Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHk. Kartasta ei ilme-ne mihin tilaan Kokkola torppa-aikanaan kuului.

lehtinen ulko-ovi on viimeistään 1900-luvun puolivälistä.

Nykyisen Laajaniementien molemmin puolin sijaitsevat aitat (O10d, O10e) ja riihi (O10f) ovat vuoliaisrakenteisia, vuoraamattomia ja peltikatteisia. Aittojen palapeltikatot ovat mahdollisesti alkuperäisiä, mutta riihen katto on profiilipeltikate 1970- tai 1980-luvulta. Läntisin aitta vai-kuttaa nuorimmalta. Riihi ja itäisempi aitta ovat raken-nustekniikkansa perusteella samanikäisiä, vuorilaudoi-tuksista päätellen 1800- ja 1900-lukujen taitteesta.

O11 Riihilahdi (1900-luvun alku)

Riihilahden tila (O11) on asutettu todennäköisesti 1910-luvulla.²² Nykyisin tilaan kuuluu kaksi asuinpihaa, joista vanhempi on autoitunut 1900-luvun loppupuolel-la. Vanhemman asuinpihan yhteydessä on kaksi pientä, vanhakantaista rakennusta. Vaakaneloitu asuinraken-nus (O11a) ja jyrävä, vuoraamaton aitta (O11b) ovat la-masalvottuja ja vuoliaiskattoisia.

Uudempi asuinrakennus (O11c) on 1900-luvun puolivä-listä. Havaittavasti uudistetussa asuinrakennuksessa on taitekatto, avokuisti ja terassi. Pihaan kuuluu myös sauna ja vaja 1900-luvun loppupuolelta.

22 Tilaa ei näy vielä vuosina 1908–1911 mitatulla Ilomantsin kihlakunnan kartalla, mutta 1910-luvun aikana mitatulla Se-naatin kartalla tila näkyy. KA: MmhHk.

ARVOTTAMISEN TAUSTA

VAHVISTETUT ARVOKOHTTEET

Tarkastelualueilla sijaitsee useita aiemmissa selvityksissä arvokkaiksi määriteltyjä kohteita.

Tarkastelualueella ei sijaitse lain rakennusperinnön suojelemisesta nojalla suojeltaviksi määrättyjä kohteita.

Eno, Uimaharju ja Ukkola

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY (Museovirasto)

- Kaltimon vanha kanava (E40)
- Uimaharjun rautatieasema (U1–U7).

Kiinteät muinaisjäännökset (Museovirasto)

- Kaltimon kanava (E40)
- Nahkurintie (Enossa, ei litteraa)
- Valliniemi (Enossa, ei litteraa)
- Laivaranta (Uimaharjussa, ei litteraa).

Maakuntakaavassa osoitetut kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohdealueet (Maakuntaliitto)

- Kaltimon pahvitehtaan alue (E51–E57)
- Kaltimon ratavartijan tupa (E41)
- Valliniemi (E50)
- Niskan nahkatehdas (E23)
- Kotiseutumuseo (E6).

Valtakunnallisesti arvokkaat kylämaisemat (Pohjois-Karjalan liitto)

- Enon kirkkomaiseman puukirkko ja tapuli (E1)
- Alapappila (E8)

- Kotiseutumuseo (E6)
- Tannilan pihapiiri (E15).

Maakunnallisesti merkittäviksi arvioidut kylämaisemat (Pohjois-Karjalan liitto)

- Pahvitehtaan työväen asunnot (E52, E56, E57)
- Pahvitehtaan johtajan asunto (E51)
- Kaltimon kanava (E40)
- Enon rautatieasema (E58–E62)
- Venäläisten rakentamat linnoitteet (Enossa, ei litteraa)
- Ukkolan sahan Konttorinmäki (K1–K3).

Maakuntakaava, vahvistettu 18.8.2016.

- Enon kirkko: Sr-1
- Enon koulu, Valliniemi ja rautatieasema: kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde tai alue
- Uimaharjun rautatieasema Sr.

Yleiskaava 2020: Merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti (sk-1), maakunnallisesti (sk-2) tai seudullisesti (sk-3) arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus. (Joensuun kaupunki)

- Ala-Pappila – Kirkonmäki (E1, E2, E6, E7, E8, E13, E15, osittain tarkastelualueen ulkopuolella) (sk-2)
- Niskankylä – Valliniemi – Kaltimon pahvitehtaan alue (E20–E29, E50–E57) (sk-2)
- Kaltimon vanha kanava (E40) (sk-1)
- Uimaharjun rautatieasema (sk-1)
- Ukkolan saha (K10–K13) (sk-1)

Yleiskaava 2020: Seudullisesti merkittävä rakennuskulttuurikohde tai -alue (Joensuun kaupunki)

- Enon kirkko (E1a)
- Viljamakasiini (E6a)
- Kanttorilan päärakennus (E7a)
- Alapappilan päärakennus (E8a)
- Pitäjätupa-koulutalo (E9a)
- Puurakenteinen koulutalo (E9b)
- Pekkala (E13a)
- Tannilan päärakennus (E15a)
- Nimismiehen talo (E21a)
- Apteekki (E22a)
- Niskan nahkatehdas (E23a)
- Kaltimon vanha kanava E40a
- Kaltimon vanha kanava E40b
- Meijeri (E42a)
- Seurakuntasali (E44)
- Valliniemen päärakennus (E50a)
- Pahvitehtaan Isännöitsijän talo (E51a)
- Pahvitehtaan Tyynelä (E52a)
- Pahvitehtaan Mestarin talo (E53a)
- Pahvitehtaan ratamakasiini (E54a)
- Pahvitehtaan kauppakartano (E55a)
- Pahvitehtaan Riihikasarmit (E56a, b)
- Pahvitehtaan Vanha-Leppälä (E57a)
- Urheilukentän toimistorakennus (E63a)
- Tuuliharju (U9–U12)
- Honkavaaran asuinalue (U31–U34)
- Ukkolan sahan pääkonttori (K1a)

- Sahan työväenasuinkokonaisuus, pohjoisempi (K2a)
- Sahan ruokalarakennus (K4a)
- Ukkolan työväentalo (K8a)
- Sahan halli (K12)
- Sahan varastokatokset (K13a-c)

Asemakaava: Suojeltava rakennus sr-1 (Joensuun kaupunki)

- Viljamakasiini (E6)
- Pekkalan päärakennus (E13)
- Koulutalo 1903 (E9a)
- Koulutalo 1929 (E9b)
- Kanavavartijan tupa (E41a)
- Valliniemen päärakennus (E50)

Rautatiesopimuksen piiriin (1998) kuuluvat kohteet (Ympäristöministeriö, Museovirasto, Ratahallintokeskus, VR-yhtymä Oy, Senaatti-kiinteistöt ja Metsäntutkimuslaitos)

- Uimaharjun rautatieasemakokonaisuus: erikseen osoitettu kohteet: henkilöliikenteen asemarakennus (U1a), tavaramakasiini (U2), aseman maakellari (U1c), Kaksoisvahtitupa, sen ulkorakennus ja maakellari sekä Ratamestarintalo.

Kirkkolailta suojellut kohteet

- Enon kirkko (E1a)

Niva ja Ohvana

Kiinteät muinaisjäännökset (Museovirasto)

- Saviniemi (Nivassa, ei litteraa)
- Matolahti (Nivassa, ei litteraa)
- Porolahti (Nivassa, ei litteraa)
- Poroniemi (Nivassa, ei litteraa)
- Alttinakivi (ei litteraa, kohteiden O8 ja O9 yhteydessä)
- Tuohimäki (Ohvanassa, ei litteraa)
- Nivanjoki (Nivassa, ei litteraa)
- Kakkolanmäki (Nivassa, ei litteraa)
- Paavola (Nivassa, ei litteraa)
- Pekkala (Nivassa, ei litteraa).

Maakunnallisesti merkittäviksi arvioidut kylämaisemat (Pohjois-Karjalan liitto)

- Nivan karjatalouskoulu (N6)
- Vanha kansakoulu (N5)
- Nivankosken myllypaikan kiviset siltarakenteet (N1)
- Korholan lammaslaidun (N4).

Maakuntakaava, vahvistettu 18.8.2016.

- Nivan Karjakummun alue: maiseman vaalimisen kannalta maakunnallisesti tärkeä alue
- Lotokan hovi: kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde.

Yleiskaava 2020: Merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti (sk-1), maakunnallisesti (sk-2) tai seudullisesti (sk-3) arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus. (Joensuun kaupunki)

- Nivankylä – Karjakumpu (N1–N4) (sk-2)

Yleiskaava 2020: Seudullisesti merkittävä rakennuskulttuurikohde (Joensuun kaupunki)

- Nivan koulu (N2)
- Nivan Soinila (N3)
- Karjanhoitokoulu (N6)
- Lotokan päärakennus (O6a)
- Lotokan navetta (O6d)
- Tuohimäen asuinrakennus (O7a)
- Alttinanrinteen päärakennus (O9a)

ARVOJEN PAINOTTAMINEN

Rakennettu ympäristö kertoo koko olemassa olonsa ajan rakentumisajankohtansa historiallisesta viitekehystä. Viitekehys on tässä jaettu valtakunnallisen, maakunnallisen ja paikallisen tason vaikuttajiin, joiden synnyttämät erityispiirteet otetaan huomioon tarkastelualueiden kohteiden arvoja painotettaessa.

Valtakunnallinen taso

Valtakunnan hallinnolla on ollut merkittävä vaikutus koko Suomen alueen rakennuskannan muodostumiseen. Tähän ovat viimeistään 1500-luvulta alkaen vaikuttaneet verotusohjaus ja maareformit, kauppaoikeuksien jako, pitäjän- ja myöhemmin kunnanhallintolait, koululait sekä ammattikunnan koulutus. Valtakunnanhallinto vaikuttaa välillisesti koko maahan, mutta erityispaino sillä on toimiessaan kohteiden rakennuttajana. Tarkastelualueilla valtiorahoitteiset kohteet liittyvät liikenneverkon kehittämiseen. Kohteiden lukumäärällinen vähäisyys vahvistaa niiden paikallista painoarvoa.

Valtiorahoitteinen Kaltimon vanha kanava kuuluu Pielisjoen kanavaverkkoon, joka liittyy Lappeenrannan ja Kuopion välille 1840-luvulla saatuun vesireittiin. Samaan rakennuskauteen voi laskea Hämeessä Kokemäenjoen reitin ja Päijänteen kanavat (1854–1904) sekä Itä-Suomessa Iisvesi–Pielaveden (1895), Kiuruveden (1905) ja Heinäveden reitin (1906) ja Juojärven kanavan (1915).¹ 1870-luvulla valmistunut Kaltimon vanha kanava on siten yksi kanavarakentamisen vilkkaimman kauden kohteista.

¹ Myllykylä 1991.

Enon (Kaltimon), Uimaharjun ja Ukkolan rautatieasemat ovat kaikki saman Joensuusta Nurmekseen johtaneen rautatien väliasemia. Enon ja Uimaharjun rautatierakennuskanta on radan valmistumisen ajalta ja tehty arkkitehti Thure Hellströmin tyyppiirustusten mukaisesti. Samaa tyyppiirustussarjaa on käytetty rataosuuksilla Kemi–Rovaniemi, Joensuu–Nurmes, Seinäjoki–Kaskinen, Perälä–Kristiinankaupunki, Pieksämäki–Savonlinna ja Jyväskylä–Pieksämäki. Hellströmin myöhempiä, uudistettuja tyyppiirustuksia on käytetty rataosuuksilla Oulu–Kontiomäki, Joensuu–Varkaus sekä Pori–Haapamäki. Rakennusaikanaan Enon ja Uimaharjun rautatierakennukset olivat siten rakennustavaltaan tavanomaisia ja käyttötarkoituksessaan erityisen tyyppillisiä.

Ajan kuluessa rautatierakennuksia on kuitenkin tuhoutunut. Tekniikan kehittyessä tarpeettomaksi käyneitä rautatierakennuksia ei ole ollut tapana kunnostaa. Uimaharjun aseman rakennuskanta on säilynyt lähes alkuperäisessä kokoonpanossa, mikä tekee siitä harvinaislaatuisen koko Suomen mittakaavassa. Lisäksi kokonaisuudessa on jälkikäteen paikalle tuotu vesitorni, joka on yksi kolmesta Suomessa säilyneestä puurakenteisesta rautatieaseman vesitornista. Enon asemakokonaisuuden merkittävyyttä heikentää henkilöliikenteen asemarakennus, joka on jouduttu uusimaan.

Ukkolan asema valmistui sahan tarpeisiin noin 15 vuotta rataosuuden valmistumisen jälkeen. Asemarakennus toteutettiin arkkitehti Jarl Ungernin tyyppiirustuksilla, joita on käytetty myös ainakin rataosuuksilla Viinijärvi–Joensuu, Kontiomäki–Oulu ja Nurmes–Kontiomäki.

Näiden asemarakennuksia on säilynyt vain Liperissä, Ahmaksessa, Sotkassa ja Pikkaralassa, mikä tekee Ukkolan asemarakennuksesta voimakkaasti harvinaistuneen rakennustyyppinsä esimerkin.

Maakunnallinen taso

Tarkastelualueiden isäntämaakunnat ovat historian kuluessa vaihdelleet. Maakuntien rooli maaseudun rakennuskannan ohjaajana on muutenkin monitulkintainen. Maakunnallisen tason yhdenlaisina edustajina voi pitää kappeliseurakuntia, jotka vaikuttivat julkisen elämän kaikilla aloilla kunnallisen itsehallinnon säätämiseen (1865) asti. Tarkastelualueista vain Enossa ja Uimaharjussa on kirkollista rakennuskantaa, josta ennen 1960-lukua valmistuneita on vain ensin mainitussa. Enon kirkollinen rakentaminen oli kappeliseurakunnan ohjaamaa vuoteen 1857 asti, joten luterilainen kirkko ja pappila (Alapappila) ovat välillisesti kappeliseurakunnan rakennuttamia. Molemmat ovat tarkastelualueiden komeimpia yksittäisiä rakennuksia ja muutamaa tieosuutta lukuun ottamatta ainoita varmasti ennen 1800-luvun puoliväliä rakennettuja kohteita.

Tarkastelualueita yhdistäviin maakunnallisiin piirteisiin voi laskea yhteisöjen resurssien niukkuuden. Luonnonantimiltaan vaihtelevilla mutta valtakunnan tärkeitä kauppareiteiltä sivussa olevilla tarkastelualueilla vauraus on kertynyt hitaasti. Tarkastelualueiden rakentamistavassa vähävaraisuus näkyy puumateriaalin ja pienen mittakaavan suosimisena, mikä on edesauttanut myös rakennuskannan verrattain säännöllistä uusiutumista. Arvotettaessa tämä ohjaa korostamaan harvojen säilyneiden,

vanhempien kohteiden merkitystä.

Kauppareittien kaukaisuudesta juontuneeseen myös tarkastelualueiden arkkitehtuurin vanhakantaisuus. Ennen 1940-lukua toteutetut rakennukset ovat rakennustavaltaan yleisesti vuosikymmenen tai kaksi jäljessä Etelä-Suomen vastaavanaikaisista toteutuksista.² Arvotettaessa näiden piirteiden tunnistaminen ohjaa painottamaan rakentamisen laatua innovatiivisuuden sijaan.

Tarkastelualueita yhdistäviin, maakunnalle ominaisiin ja inventoijaa ilahduttaviin piirteisiin voi lukea myös merkilepantavan vahvan pihakuusikulttuurin.

Paikallinen taso

Enon, Uimaharjun, Ukkolan, Nivan ja Ohvanan tarkastelualueiden rakennetuilla ympäristöillä on kullakin oma luonnonolojen ja kulttuurin muovaama luonteensa.

Enon erityispiirteitä

- Maisemassa vaikuttavat Pielisjoki ja vaararinteet. Pusikoitumisen vuoksi luonnonolojen erityisyys hahmotuu heikosti.
- Rakennetussa ympäristössä korostuvat vesistöjen äärellä olevat puunjalostusteollisuuden rakenteet kuten tehtaot ja kanavat.
- Suurena maanomistajana seurakunnalla on ollut tärkeä rooli rakennetun ympäristön kehittämisessä.
- Keskustan sijainti on muuttunut 1900-luvun aikana

² Poikkeuksena tästä on valtion rakennuttama, liikenteeseen liittyvä rakennuskanta.

kolmasti. Tuottanut pitkien etäisyyksien taajaman, mutta sallinut myös eri-ikäisten kyläkeskusten rakennetun ympäristön säilymisen.

Uimaharjun erityispiirteitä

- Maisemaa määrittävät Rukaveden ja Rahkeenveden vesistöt ja niitä erottava Uimaharjun selkä.
- Rakennetussa ympäristössä korostuvat Uimasalmen sillat ja puunjalostusteollisuuden rakenteet: selluloosatehdas, saha ja niiden käyttämä tiestö.
- Rakennuskanta on kokonaan 1900- ja 2000-luvuilta ja liittyy Uimaharjun selluloosatehtaaseen tai sen synnyttämään asutusrakenteeseen.
- Pusikoitumisen vuoksi asuinalueilta ei pysty hahmottamaan laajojen vesistöjen välissä sijaitsevan harju-maiseman erityisyyttä. Parhaat näkymät aukeavat tehtaalta.

Ukkolan erityispiirteitä

- Maisemaa määrittää Rukavesi, sen rannan kumpareet Konttori- ja Hennalanmäki sekä alava saha-alue.
- Rakennuskanta on kokonaan 1900-luvulta ja liittyy Ukkolan sahaan ja sen synnyttämään asutusrakenteeseen.

Nivan ja Ohvanan erityispiirteitä

- Maisemaa määrittävät repalerantaiset vesistöt Pyhäselkä ja Pieni-Onkamo, Nivan- ja Lotokanjoet sekä vaararinteet. Metsäaloja laikuttavat kumpuilevat viljelysmaat, niityt ja laitumet.
- Avoimet viljelysmaat saavat paikoin aikaan pitkiä asutusten välisiä näkymiä.
- Osa asutuspaikoista ja tiestöstä periytyy keskiajalta. Siten maiseman rakenne on vanhaa, vaikka rakennuskanta on pääosin vasta 1900-luvulta.

ARVOTUSLUOKKIEN MUODOSTAMINEN

Kohteet arvotetaan historiallisten (H), maisemallisten (M) ja rakennushistoriallisten (R) päänäkökulmien avulla. Sekä päänäkökulmien arvotusryhmät että varsinaiset arvotusluokat osoitetaan kirjaimin A–C siten että A on ylin ja C alin. Kohteen varsinainen arvotusluokka määräytyy arvotusryhmien keskiarvoista.

*Ryhmä A***Historialliset arvot (H)**

- Kohteella on merkittäviä historiallisia arvoja, jotka voivat liittyä asutus- tai kaavoitushistoriaan, henkilö-, rakennus- tai elinkeinohistoriaan tai yksittäiseen historialliseen tapahtumaan.
- Kohteen materiaaleissa, työstötavoissa tai rakennustekniikassa on erityisiä historiallisia arvoja, jotka liittyvät paikallisiin luonnonoloihin, perinteen jatkamiseen tai innovatiivisuuteen.
- Kohdetta käytetään alkuperäisessä tai sitä vastaavassa, yhteisölle merkityksellisessä tarkoituksessa, tai kohde on ollut toiminnallisesti harvinaisella tavalla monipuolinen.
- Kohde on ilmaisuvoimainen. Ulkoasu kertoo esimerkiksi tavalla kohteen kehityshistoriasta.
- Kohteella on vähintään paikallishistoriallista merkitystä.
- Kohde on 1900-luvun alusta tai vanhempi.

Maisemalliset arvot (M)

- Kohde on tärkeä maamerkki tai osallistuu muuten merkittävällä tavalla taajamakuvaan luomiseen.
- Kohde on tärkeä osa laajempaa ympäristökokonaisuutta tai rakennusryhmää.
- Kohteella on merkittäviä maisema-arkkitehtonisia arvoja. Kohteen ja sen lähiympäristön suhde on tasapainoinen.
- Kohteeseen liittyy erityisiä identiteetti- ja symboliarvoja.

Rakennushistorialliset arvot (R)

- Kohteella on merkittäviä arkkitehtonisia arvoja.
- Kohde on ainutlaatuinen, harvinainen tai harvinaistunut aikansa arkkitehtuurin tai rakennustyyppin edustaja.
- Kohde ilmentää harvinaisella tavalla alueelleen luonteenomaista (paikallista) mutta muista alueista poikkeavaa rakentamisen tapaa tai rakennustyyppiä.
- Kohteen suunnittelu on huolellista. Kohde ympäristöineen on hallittu kokonaisuus ja siinä on esteettisesti käsiteltyjä, viimeisteltyjä yksityiskohtia.
- Kohteella on tunnustettu suunnittelija ja/tai se kuuluu suunnittelijansa keskeisiin töihin.
- Kohteen ulkoasu on säilynyt alkuperäisessä asussaan hyvin tai tehdyt muutokset on onnistuneesti sopeutettu vanhempaan rakenteeseen.
- Kohteen mahdollinen kerroksellisuus on helposti havaittavaa, ja sen eriaikaiset osat ovat säilyttäneet oman autenttisen luonteensa.

*Ryhmä B***Historialliset arvot (H)**

- Kohteeseen liittyy historiallisia arvoja, jotka voivat liittyä asutus-, kaavoitus-, henkilö-, rakennus- tai elinkeinohistoriaan tai yksittäiseen historialliseen tapahtumaan.
- Kohteen materiaaleissa, työstötavoissa tai rakennustekniikassa on historiallisia arvoja, jotka liittyvät paikallisiin luonnonoloihin, perinteeseen tai innovatiivisuuteen.
- Kohdetta käytetään alkuperäisessä tai sitä vastaavassa tarkoituksessa tai kohde on ollut toiminnallisesti erityisen monipuolinen.
- Osia kohteen kehityshistoriasta on luettavissa sen ulkoasusta.
- Kohteella on paikallishistoriallista merkitystä.

Maisemalliset arvot (M)

- Kohde osallistuu eheytävästi taajamakuvaan luomiseen.
- Kohde liittyy laajempaan ympäristökokonaisuuteen tai rakennusryhmään.
- Kohteeseen liittyy identiteetti- ja symboliarvoja.
- Kohteeseen liittyy maisema-arkkitehtonisia arvoja.

Rakennushistorialliset arvot (R)

- Kohteen arkkitehtuuri on ajalleen tyypillistä ja siinä on laadukkaita piirteitä. Suunnittelija voi olla tunnustettu.
- Kohde on harvinainen tai harvinaistunut tai valtakunnallisesti tai paikallisesti erityisen tyypillinen aikansa rakennustavan tai rakennustyyppin edustajana.
- Kohteen ulkoasu on säilynyt jokseenkin alkuperäisessä asussaan tai kerroksellisuus on helposti luettavissa.

*Ryhmä C***Historialliset arvot (H)**

- Kohteeseen ei liity tunnettuja historiallisia arvoja.

Maisemalliset arvot (M)

- Kohteella on korkeintaan vähäistä taajamakuvallista tai maisemallista merkitystä.
- Kohteella on korkeintaan vähäinen identiteetti- tai symboliarvo.

Rakennushistorialliset arvot (R)

- Kohteen alkuperäisratkaisu on tavanomainen tai arkkitehtoninen kokonaisuus ei hahmotu.
- Kohteessa on voitu tehdä muutoksia, joiden myötä arkkitehtuurin alkuperäinen luonne on hämärtynt.

NIVAN KOHTEET		<i>N11c Niemennokan Soinilan aitta (1900-luku)</i>	C B B	C-luokan kohteet	(H) (M) (R)
B-luokan kohteet	(H) (M) (R)	<i>N11d Niemennokan Soinilan sauna (1900-luku)</i>	C B B	<i>N3b Nivan Soinilan aitta (1900-luvun alku)</i>	C B C
<i>N1a Nivanjoen vanha silta (1800-luku)</i>	A B C	<i>N11e Niemennokan Soinilan kalustovaja (1900-luku)</i>	C B C	<i>N3c Nivan Soinilan aitta-autotalli (1900-luvun alku)</i>	C B C
<i>N2a Nivan koulu (1957)</i>	B B B	<i>N11f Niemennokan Soinilan ladot (1900-luku)</i>	C B B	<i>N3d Nivan Soinilan navetta (1900-luvun alku)</i>	C B C
<i>N3a Nivan Soinilan päärakennus (1870)</i>	B B C	<i>N12 Männikkö (n.1940-luku)</i>	C B B	<i>N3e Nivan Soinilan luhtiaitta (1900-luvun alku)</i>	C B C
<i>N4a Korholan päärakennus (n.1920-luku)</i>	B B B	<i>N13 Voittomaa (1900-luku)</i>	C B B	<i>N7a-c Rastila (1900-luku)</i>	C B C
<i>N4b Korholan navetta/hevostalli (1920-1950-luku)</i>	B B B	<i>N14a Tervalammen asuinrakennus (1900-luvun alku)</i>	C A B	<i>N10a Niiralan ulkorakennus (1900-luku)</i>	C C C
<i>N4a Korholan aitta-vaja (n.1920-luku)</i>	C B B	<i>N14b Tervalammen luhtiaitta (n.1920-luku)</i>	C A B	<i>N19 Lepoharjun asuintalo (1900-luku)</i>	C B C
<i>N5a Miklinpohjan koulutalo (pääosin 1900-luvun alku)</i>	A B B	<i>N15 Peltola (1950-luku)</i>	C B B	<i>N20 Luosolan asuintalo (1900-luku)</i>	C B C
<i>N5b Miklinpohjan ulkorakennus (n.1910-luku)</i>	B B B	<i>N16 Ristaaninniemen katosrakennus (n.1960-luku)</i>	B B B	<i>N21 Louhikummun asuintalo (1900-luku)</i>	C B C
<i>N6a Karjanhoitokoulu (1925)</i>	A B B	<i>N17 Kortelahti (1920-1930-luku)</i>	C B B		
<i>N8a Rastilanniemen asuinrakennus (n.1930-luku)</i>	C B C	<i>N18 Humisevaharjun asuintalo (1918)</i>	C B B		
<i>N8b Rastilanniemen navetta (n.1950-luku)</i>	C B C				
<i>N8c-e Rastilanniemen aitat (1800-1900-lukujen taite)</i>	C A B				
<i>N9a Puustilan asuinrakennus (n.1960-luku)</i>	C B C				
<i>N9b Puustilan liiteri-talli (1900-luvun alku)</i>	C B B				
<i>N11a Niemennokan Soinilan päärakennus (1900-luku)</i>	C B C				
<i>N11b Niemennokan Soinilan navetta (1900-luku)</i>	C B C				

OHVANAN KOHTEET

A-luokan kohteet

(H) (M) (R)

O6a Lotokan päärakennus (1880- ja 1920-luvut) A A B

O6d Lotokan navetta (1880- ja 1920-luvut) A A B

B-luokan kohteet

(H) (M) (R)

O4b Kumpulän talli (n.1940-luku) C A B

O4c Kumpulän sauna (n.1940-luku) C B B

O4e Kumpulän riihi (n.1940-luku) C B B

O5a Ohvanan kansakoulu (1948) B B C

O5b Ohvanan kansakoulun ulkorakennus (1948) B B B

O6b Lotokan liiteri (1880-luku) B B B

O6c Lotokan huvimaja (1925) B B B

O7a Tuohimäen asuinrakennus
(1790-luku (?), 1924) B B B

O8b Alttinan navetta (n.1920-luku) C A B

O8c Alttinan sikala (1928) C A B

O8e Alttinan riihi (n.1920-luku) C B B

O8f Alttinan vaja (n.1970-luku) C B B

O9a Alttinanrinteen päärakennus (1935) C B B

O9b Alttinanrinteen navetta (1922) C A B

O9c Alttinanrinteen riviaitta (n.1920-luku) C B B

O9e Alttinanrinteen riihi (n.1920-luku) C B B

O10d Kokkolan aitta 1 (1900-luvun alku) C B B

O10e Kokkolan aitta 2 (1900-luvun alku) C B B

O10f Kokkolan riihi (1900-luvun alku) C B B

C-luokan kohteet

(H) (M) (R)

O1a Ohvanan tilän päärakennus (1958) C B C

O1b Ohvanan tilän hevostalli (1912) C B C

O2a Halolan päärakennus (1930-luku) C B C

O3a Pääpuustilan asuinrakennus (n.1950-luku) C C B

O3b Pääpuustilan navetta (n.1950-luku) C C B

O3c Pääpuustilan sauna (n.1950-luku) C C B

O4a Kumpulän asuinrakennus (n.1940-luku) C B C

O4d Kumpulän eläisuoja (sikala? n.1940-luku) C B C

O8a Alttinan päärakennus (n.1920-luku) C B C

O8d Alttinan riviaitta (n.1920-luku) C B C

O9d Alttinanrinteen liiteri (n.1920-luku) C B C

O10a Kokkolan päärakennus (1900-luvun alku) C B C

O10b Kokkolan luhtiaitta (1900-luvun alku) C B C

O10c Kokkolan vaja (1900-luvun alku) C C C

O11 Riihilahden asuinrakennus (n.1910-luku) C C B

O11 Riihilahden aitta (n.1910-luku) C C B

O11 Riihilahden päärakennus (n.1940-luku) C C C

Tietoa ei tarpeeksi:

O2b Halolan aitta (1930-luku)

O2c Halolan navetta (1800-luvun loppupuoli)

LÄHTEET

ARKISTOT

KA Kansallisarkisto

- Mmhk: Maanmittaushallituksen kartat
  - Verokartat ja rajakartat
- MmhHk: Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto
  - Pitäjänkartasto ja Senaatin kartasto
- MmhU: Maanmittaushallituksen uudistusarkisto
  - Maakirjakartat
- Mtl: Metsäntutkimuslaitos
  - 1930- ja 1940-lukujen topografiset ja taloudelliset kartat
- Rh: Rakennushallitus
- Rhk: Ratahallintokeskus

MML Maanmittauslaitos

- MMLvk: Vanhat painetut kartat -palvelu
  - Peruskartat

Access

- Access-tietokanta. Pohjois-Karjalan ELY-keskus
  - Aiempia kohdeinventointeja.

ARTIKKELIT

Huvila, Pirjo: Rautatieasemat - arkkitehtuuria sadan vuoden ajalta. Julkaistu Kulttuuriympäristöme.fi -sivustolla 10.8.2007, päivitetty 21.1.2016, viitattu 5.10.2017.

Karjalainen 211/1945 14.9.1945.

Martikainen, Erkki: Nivan kylä keskiössä : karjalouskoulu oli tuhansien oppilaiden opinahjo. Kiihtelys-Pyhäselkä-lehti 04.08.2005.

MFA - Arkkitehtuurimuseo. Suomalaisia vesitorneja: Lieriöt ja kartiot. Julkaistu <http://www.mfa.fi/lieriöt-ja-kartiot>, viitattu 10.11.2017.

Piispanen, V.: Lotokan tilan vaiheita. Karjalainen 270/1954.

P-K:n karjanhoitokoulun tilat matkailu- ja kokoustiloiksi Hammaslahdessa. Kiihtelys-Pyhäselkä -lehti 23.10.1974.

Sudensalmi, Sari: 100-vuotias kyläkoulu Nivanjoen rannalla. Karjalainen 24.05.2007.

Turkki, Antero: Kirjasto, Eno. PUU-lehti 3/2001.

Uimaharjun seurakuntatalo myydään Villa Koivurannalle. Karjalainen 28.2.2012. <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/4096-uimaharjun-seurakuntatalo-myydään-villa-koivurannalle>. Viitattu 13.11.2017.

Ukkolan vanha saha tuhoutui palossa Joensuussa. YLE Uutiset 30.4.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5351663>. Päivitetty 3.6.2012. Viitattu 27.9.2017.

INTERNET-LÄHTEET

- JK Joensuun karttapalvelu kartta.jns.fi
- ES Joensuun kaupungin kotisivut joensuu.fi
- GTK Maankamara-karttapalvelu. Geologian tutkimuskeskus gtk.fi
- HRhk Heikki Rantatupa historialliset kartat -portaali. Jyväskylän yliopisto. vanhakartta.fi
- L-lahti Vesiviskuri. Lapinlahden kunta. <http://www.lapinlahti.fi/fi/Kulttuurihenkiset-lenkkipolut/Rautatieasemalta-vanhalle-hautausmaalle/Vesiviskuri> viitattu 18.10.2017.
- Rakennuspojat Lasanen Oy / Referenssit <http://www.rakennuspojat.fi/referenssit.html> viitattu 7.11.2017.
- RKY Kulttuuriympäristö-portaali. Museovirasto. kulttuuriymparisto.nba.fi
- TMvk Timo Meriluodon vanhat kartat -portaali. <http://timomeriluoto.kapsi.fi>

KIRJALLISUUS

- Björn, Ismo: Enon historia 1860–1967. Enon kunta, Enon seurakunta, 1994.
- Björn, Ismo: Suur-Ilomantsin historia. Enon, Ilomantsin Ja Tuupovaaran historia vuoteen 1860. Enon, Ilomantsin ja Tuupovaaran paikallishistoriatoimikunta 1991.
- Ekelund, Hilding 1938, ks. Keksintöjen kirja.
- Enon tarinavene. Toim. Sampa Uimonen. Lions Club, Eno 1974.
- Gutzeitin Karjalat. Enso-Gutzeit Oy itäisen Suomen mahtitekijänä. Toim. Juha Pohjonen. Joensuu 1996.
- Kankainen, Jorma: Maakunnan maalinnoitteet. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet Pohjois-Karjalassa. Joensuu 1999.
- Keksintöjen kirja. Rakennustaide ja rakennustekniikka. Lindberg, Carolus; Meurman, Otto-livari; Ekelund, Hilding. WSOY, Porvoo 1938.
- Lehikoinen, Väinämö: Enon Niska ja niskalaisia. Joensuu 2004.
- Makkonen, Elina, Tehtaalaislapsuus Kaltimossa, 1997
- Myllykylä, Turkka: Suomen kanavien historia. Keuruu 1991.
- Pahvitehas 1897–1953. Enon kansalaisopisto 1991.
- Perinnealbumi : Pohjois-Karjala 1. Kimy-Kustannus Oy 1982.
- Perinnealbumi : Pohjois-Karjala 2. Kimy-Kustannus Oy 1984.
- Pyhäselän kunta 1925–2008. Pyhäselän historia. Toim. Jani Karhu. Hammaslahden seudun kyläyhdistys ry. ja Mulo-Niitylahden kyläyhdistys ry. 2015.
- Saloheimo, Veijo: Pohjois-Karjalan asutusmuodot 1600-luvulla. Kylä- ja pitäjäkartat. Joensuun korkeakoulun julkaisuja A 2 1971.
- Saloheimo, Veijo: Pohjois-Karjalan historia III. Joensuun korkeakoulu, 1980.

- Suomen maatilat IV. Kuopion, Mikkelin ja Viipurin läänit. WSOY 1932.
- Tuomi, Maija-Liisa: Suur-Liperin historia. Joensuu 1984.

SELVITYKSET

- Ahonen, Mika: Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöt, Pohjois-Karjalan liitto. Julkaisu 83, 2004.
- Kantonen, Timo: Satakunta sahaa Suomessa, Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 18, 1996.
- Kankainen, Jorma ja Maria Kunnari inventointi 2006: Selvitys Joensuun seudun sotahistoriallisista kohteista 2006.
- Kansallismaisema. Ympäristöministeriö 1993, Helsinki.
- Härö, Erkki: Kertomus virkamatkasta Itä-Suomen kanaville 4.–5.–12.1978. Museovirasto.
- Laakso, Ville ja Teemu Tiainen (a): Joensuu (Eno) Aseman seutu ja Häihäniemi vesihuoltolinjan muinaisjäännosinventointi 2015. Joensuun vesi 2015.
- Laakso, Ville ja Teemu Tiainen (b): Joensuu (Pyhäselkä) Niva Viemäriin muinaisjäännosinventointi 2015. Joensuun vesi 2015.
- Luonto- ja kulttuuriselvitys. Niva - Ohvanan osayleiskaava. Kaavatalo Oy 2005.
- Mönkkönen, Mauri: Virroilta ja vaaroilta. Enon kulttuuriympäristöohjelma. 2003.
- Pohjois-Karjalan perinnemaisemat. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus 1998.
- Suoranta, Outi: Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöselvitys. Eno, Joensuu, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi, Pyhäselkä. Joensuun seudun yleiskaava 2020. Tekninen virasto 2005.

LIITTEET

Liite 1: Lista tarkastelualueiden muinaisjännöksistä

Liite 2: Otteita Kansallisarkiston digitoidusta kartta-aineistosta

Liite 3: Kohdekortit

LIITE 1 : MUINAISJÄÄNNÖKSET

Enon muinaisjäännökset

Enon tarkastelualueeseen kuuluu kolme muinaisjäännöskohdetta. Muinaisjäännökset on arvotettu maakunnallisesti arvokkaiksi.¹

Kaltimon kanava

Kaltimon kanavan pienessä niemessä on noin 40 metriä kesken jäänyttä ensimmäisen maailmansodan taistelukaivantoa. Tästä noin 100 metriä kaakkoon on myös taistelu-kaivantoa, mutta se on täytetty.

Nahkurintie

Niskan niemessä on noin 40 metriä kesken jäänyttä ensimmäisen maailmansodan taistelukaivantoa, jotka on tehty kalliota louhimalla.

Valliniemi

Valliniemen tyvessä sijaitsevassa moreenivoittoisessa kukkulassa on 14 erikokoista kuoppaa, jotka liittyvät todennäköisesti Suomen sodan aikaisiin varustuksiin.

Uimaharjun muinaisjäännökset

Uimaharjun tarkastelualueella on yksi muinaisjäännöskohde. Se on arvotettu maakunnallisesti arvokkaaksi.²

Ukkolassa ei ole havaittu muinaisjäännöksiä.

Laivaranta

Asuinpaikka sijaitsee Laiskanvirran yli johtavan sillan ja

1 MV: kyppi; Kankainen & Kunnari 2006; Kankainen 1999; Laakso & Tiainen 2015a, 14–15.

2 MV: kyppi.

Tuuliharjun asuntoalueen välisessä satamassa Eno–Uimaharju -tien ja rautatien eteläpuolella Rahkeenveden rannassa. Löydöt on poimittu rantavedestä, asuinpaikka on luultavasti huuhtoutunut kokonaan veteen.

Nivan ja Ohvanan muinaisjäännökset

Kohteet maakunnallisesti arvokkaita.

Niva–Ohvanan selvitysalueella on useita kiinteitä muinaisjäännöskohteita. Suurin osa löydetystä esihistoriallisista asuinpaikoista on neoliittiselta kivilaudelta. Muutamalta asuinpaikalta on myös varhaismetallikautisia löytöjä. Vanhimmat tarkastelualueen asutukseen viittaavat löydöt on tehty Savilahdesta, Onkamojärven länsipuolelta sekä Nivansalon Porolahdesta. Molemmilta paikoilta tehdyt löydökset viittaavat kampakeraamiseen kulttuuriin. Nivansalosta on löydetty myös kivikautinen asuinpaikka.³

Saviniemi

Asuinpaikka-alueella on 3–5 asumuksenpohjaa, joiden halkaisija on noin 4,5 m. Ne näkyvät maastossa painaumina. Asuinpaikkaa on kutsuttu myös Rinkumäeksi.

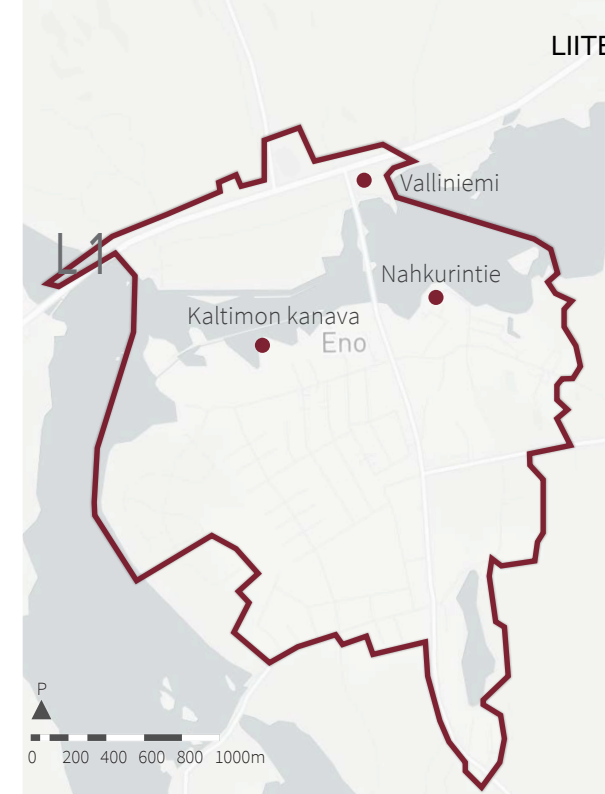
Matolahti

Asuinpaikkalöytöjä on kerätty tienleikkauksesta. Lisäksi paikalla on asumuspainanne, mitoiltaan noin 10 x 7 metriä.

Porolahti

Paikalta on löytynyt varhaismetallikautista keramiikkaa, kvartseja ja rautakuonaa.

3 Perinnealbumi 1984, 218; <http://www.joensuu.fi/pyyta-jien-asuinpaikkoja>; MV: kyppi.

L1 Enon tarkastelualueella sijaitsevat muinaisjäännöskohteet. Tauskakartta Mapbox Light 2017.

Poroniemi

Paikalta on löytöjä kahdelta selvästi eri korkeustasolta, joista alemmaa (n. 79–80 mmpy) asuinpaikkaa on pidettävä varhaismetallikautisena ja ylempää (n. 82–83 mmpy) taas kivikautisena. Löydöt ovat hiekkakuopista ja tienleikkauksesta.

Alttinakivi

Alttinakivi on 4,5 x 5 x 2 m kooltaan ja sen kerrotaan olleen uhri- tai kärjäkivi. Myös kauppa on käyty sen luona. Tähän viittaa käsite alttinaraha.

Tuohimäki

Kolme kiviröykkiötä, joista yhden halkaisija on noin 15 m, toisen koko noin 25 x 10 x 2–3 ja kolmannen 6 x 4 x 1,5 m. Röykkiöiden päällä kasvaa puita. Lähimpänä tietä olevaa ei löydetty 2003. Ainakin nyt havaitut lienevät viljelysraunioita eivätkä siten välttämättä kiinteitä muinaisjäänneksiä.

Nivanjoki

Asuinpaikalla on kolme löytökeskittymää vajaan 400 metrin pituisella alueella pellon pohjoisreunalla. Löydöt ovat pellon ojaleikkauksesta ja pellon pinnalta.

Kakkolanmäki (1)

Hammasmahti – Rääkkylä välistä vanhaa tienpohjaa on säilynyt Rähäkkälänmäen pohjoislaidalla. Todennäköisesti tie on sama, joka on merkitty Kuninkaan tiekartastoon vuonna 1791. Kartan mittakaavasta johtuen asemointi on suurpiirteistä. 1840-luvun pitäjänkartassa vanha tie on merkitty tarkasti ja asemoituu hyvin havaitulle tienpohjal-

le. Vuoden 1974 peruskartalla vanha tie on ollut ainoa tie, mutta vuoden 1980 peruskartalla Hammasmahti – Rääkkylä tietä on oikaistu ja vanha tie on esitetty päällystämättömänä sivutienä. Nykyisellä peruskartalla vanha tie on merkitty poluksi.⁴

Paavola

Rakennuksen perusta, todennäköisiä viljelysröykkiöitä sekä kiviaita. Havaitut kohteet liittyvät mitä ilmeisimmin samaan asutuskokonaisuuteen.⁵

Pekkala

Rakennuksen perusta sekä viljelysröykkiöitä.⁶

4 Laakso & Tiainen 2015b, 6–7.

5 Laakso & Tiainen 2015b, 9–10.

6 Laakso & Tiainen 2015b, 12–13.

L2 Nivan-Ohvanan tarkastelualueella sijaitsevat muinaisjäännekohteet. Tauskakartta Mapbox Light 2017.

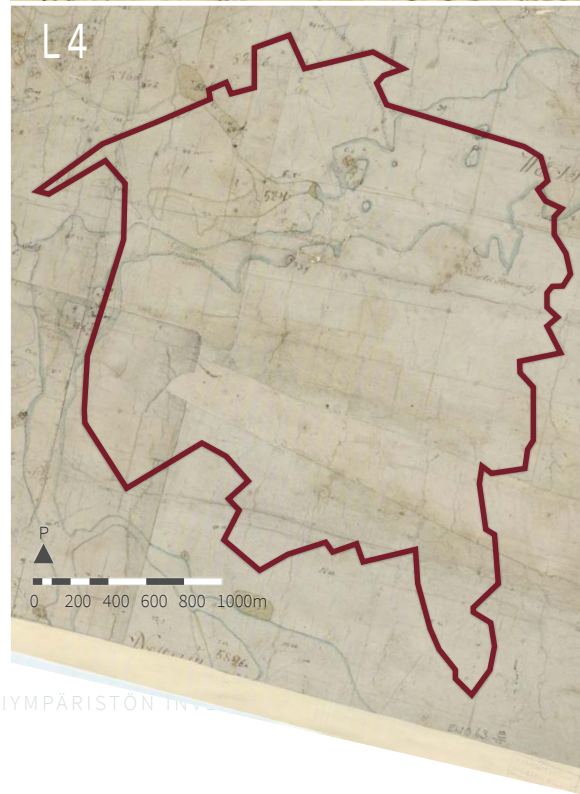

LIITE 2: OTEITA KANSALLISARKISTON DIGITOIDUSTA KARTTA-AINEISTOSTA

L3 Ensimmäinen merkitty maantie saapui etelästä Hepolammen länsipuolitse, väisti nykyisen kirkon paikan ja jatkoi nykyisten hautausmaiden ohi Niskan rantaan, josta joen ylityksen jälkeen pääsi Valliniemestä jatkamaan eteenpäin pohjoiseen. Olemassa jo Taipaleen kylä, jossa talot Yläpappilan, Pekkalan ja Aaronmäen paikalla sekä Rantalan naapurissa. Sotilaskartta 1700-luvun lopulta. Hermelinin kartasto. HRhk. Tarkastelualueen rajaus: Saatsi arkkitehdit.

L4 Verollepanokartta 1700-luvun lopulta. KA: Mmh. Kartassa on esitetty lломantsin pitäjän verotilat, joita on neljä: Yksi nykyisten Riihikasarmien paikalla, kaksi Valliniemessä ja yksi Koskenkorvassa.

L5 Pitäjänkartta 1847. KA: MmhKa. Karttaa on muokattu myöhemmin mm. lisäämällä rautatie. Tarkastelualueella ovat jo olemassa kirkko ja hautausmaa, Herrala 1 (Yläpappila) ja Pappila (Alapappila), itsenäistilat Mattila, Pekkala, Postin talo (Voimalaitoksentie 10), ja Herrala 2 (Aaronmäki) sekä useita torppia tms kuten Voimalaitoksentie 24 ja Lossitie 8. Lossiyhteys on käytössä.

L6 Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHk. Kanava siihen liittyvine rakennuksineen on valmistunut. Uusia tiloja on syntynyt Käkimäkeen ja Kuuselan naapuriin. Kaltimon puolelle on noussut rautatieasema ja Pahlvitehdas. Lossipaikkaa siirrettiin lähemmäs niemen kärkeä 1900-luvun alussa.

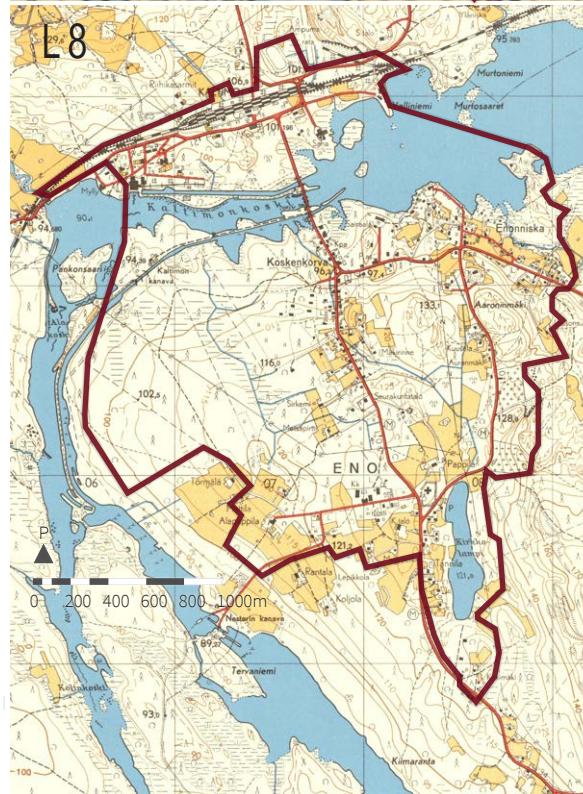
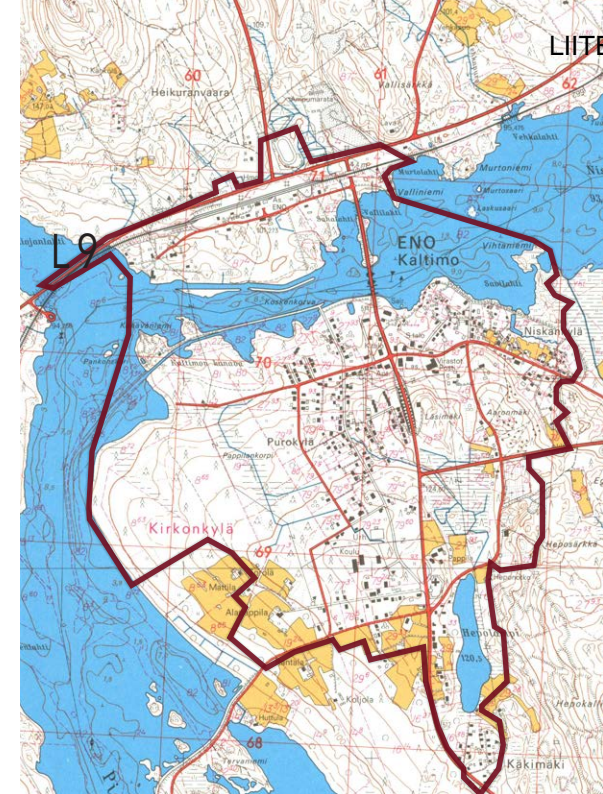
L7 Topografinen kartta 1937. KA: Metsäntutkimuslaitos. Valmistunut tie ja silta Kaltimosta Koskenkorvan läpi Kirkolle. Kirkon vuokraamat esitetty rasterilla. Uusia taloja uuden tien varrella sekä Niskassa, Kuuselassa, Auranmäessä, Lossonsuolla. Koulu ja sairaala esitetään ensikerran.

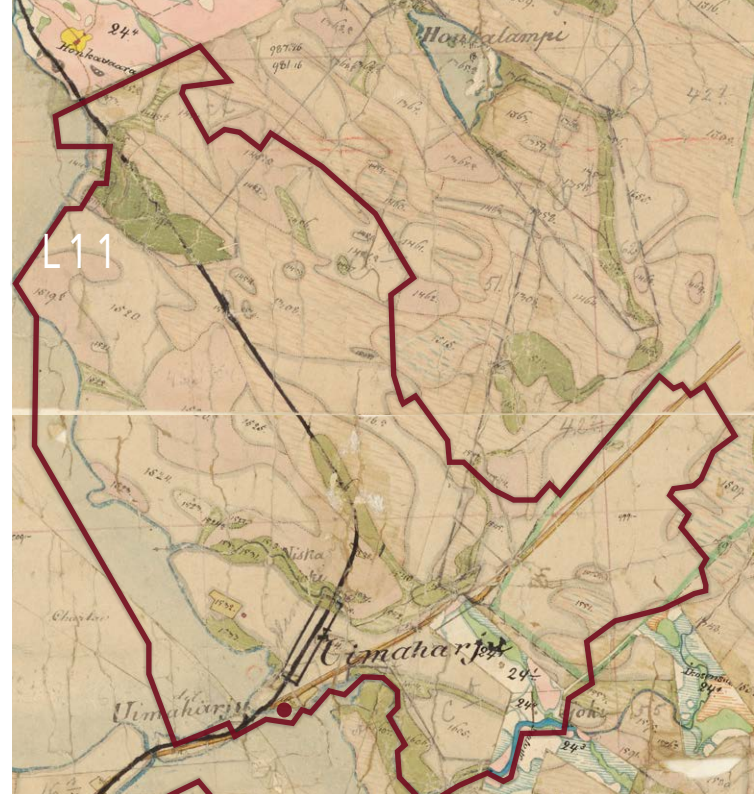
L8 Peruskartta 1954. MMLvk. Koskenkorvantie vielä käytössä. Kyläkeskus siirtynyt Niskalta päätien, nyk. Purokyläntien-Kanavatien varteen. Uusi hautausmaa, seurakuntatalo. Kaltimon puolella urheilukenttä, saha, mylly. Uusia pientiloja mm. Törmälän naapuriin (Törölä?), Pekkalan naapuriin (Pikkupekkala?), koulun naapuri vielä olemassa. Kirkonkylän pääkaduksi kutsuttu kirkolta Alapappilaan johtava tie otettiin kunnantiekseksi 1952.¹

L9 Peruskartta 1974. MMLvk. Uusi kanava valmistunut ja vesiraja muuttunut. Uusi keskustan halkaiseva tie (Enontie) ja silta, vanha silta purettu. Uudet Uimaharjuntie ja Voimalaitoksentie. Purokylä kasvanut, koulukeskus laajentunut. Uuteen keskustaan virastotalo, linja-autoasema, liikehuoneistoja.

L10 Opaskartta 2017. Fonecta. Uusi keskus Enontien ja Kauppatien risteyksessä. Asuminen pääosin Purokylässä. Vanhojen kyläkeskusten (Kirkonmäki, Niska, Kaltimo) kehitys pääosin pysähtynyt. Uusia rakennuksia: seurakuntakeskus, visitorni, liikekeskusta, urheiluhallit.

1 Björn 1994, 475.

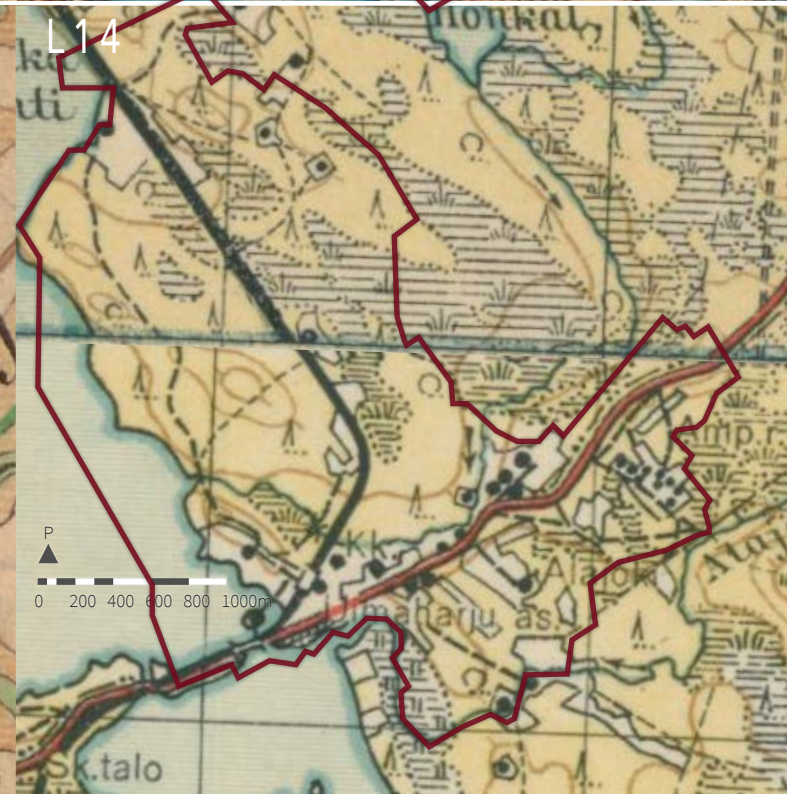

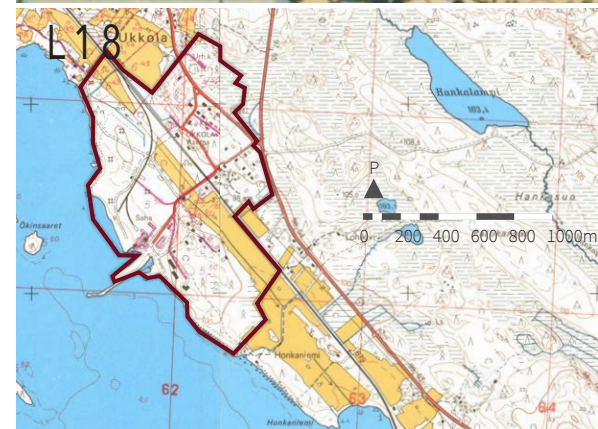
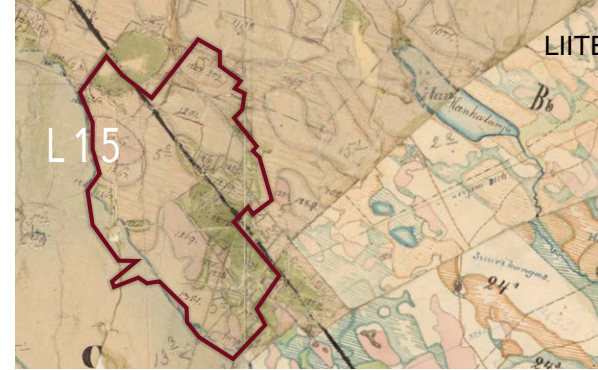
L11 Pitäjänkartta 1847. KA: MmhKa. Rautatie lisätty karttaan jälkikäteen. Itsellisiä tiloja kaksi: Seppäjä ja sen itäpuolella sijainnut tila, joka jäämässä rautatien alle. Rukarannassa luoteessa niittyä. Piste Laivaranta-muinaisjäänneksen kohdalla.

L12 Topografinen kartta n.1890-luku. KA: MmhKa. Rautatie suunnitteilla. Aseman ympäristö kehittyä. Tiloja Seppälä ja Uimaharju, ei enää radan alle jäävää.

L13 Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhHk. Rautatietilta ja rautatieasema valmistuneet, rautatiesillan ympäristö rakentunut, Tuuliharju ja vanha kyläraitti. Kruununkankaalla pientilojen rypä. Lisäksi Rukarannassa ja radan itäpuolella nyk. Reunalantien / Teollisuustien kohdalla tilat.

L14 Topografinen kartta 1930-luku. KA: MmhHk. Maantiesilta ehkä valmistunut? Pääosa asutuksesta maantien varrella. Lisäksi tiloja Alajoen ympärillä sekä Kruununkankaalla, kaksi koillisessa.

L15 Pitäjänkartta 1847. KA: MmhKa.

L16 Topografinen kartta 1910-luku. KA: MmhKa.

L17 Topografinen kartta 1937. KA: MmhKa.

L18 Peruskartta 1976. MMLvk.

L19

HAMMASLAHTI

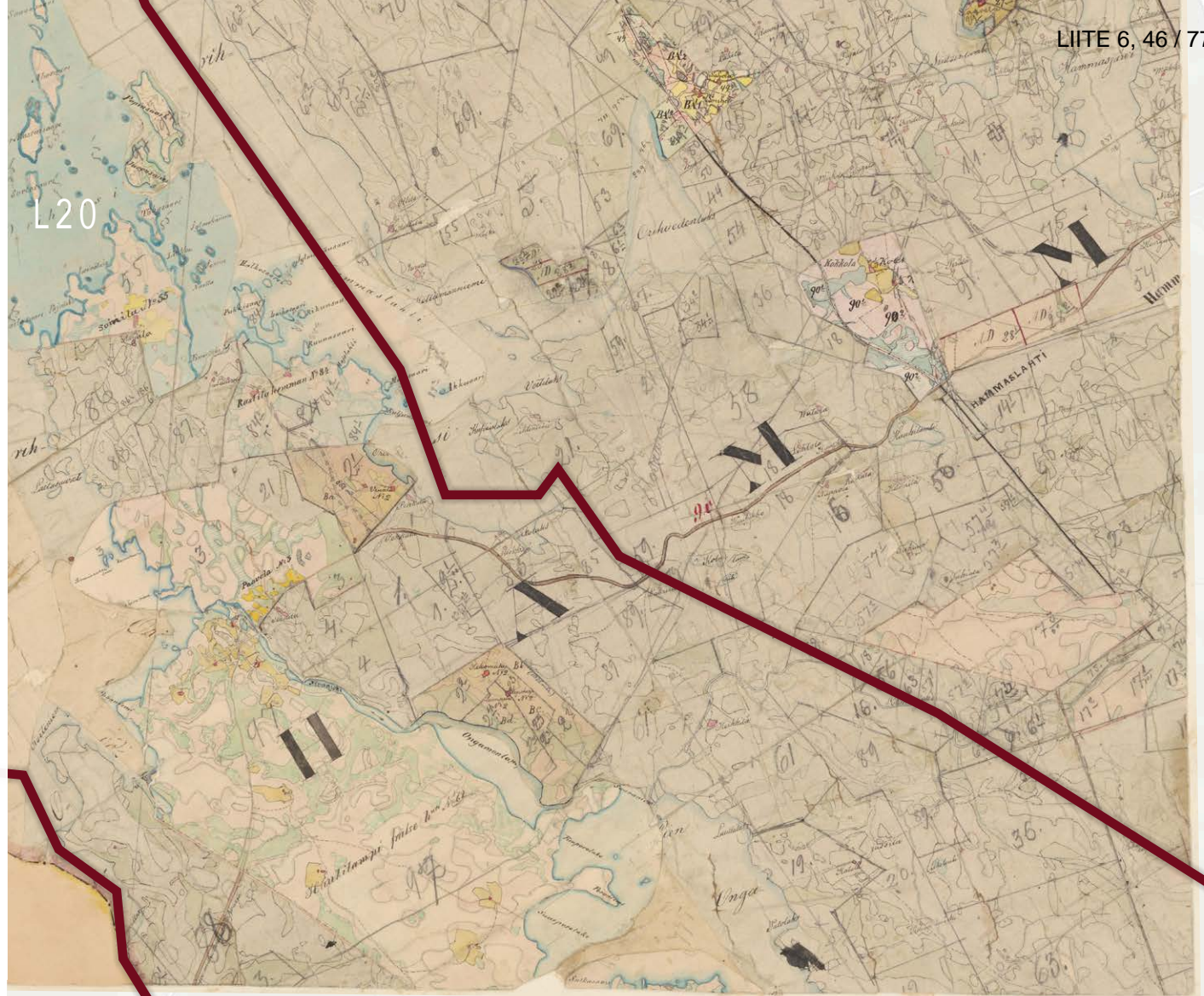
Ohvana

Reposaari

L19 Verokartta 1815. KA: Mmh.

Alueella on ollut jo useita peltojen ympäröimiä taloja. Karjulan, Niiralan, Puustilan ja Rastilan pellot ovat suunnilleen nykyisillä paikoillaan. Nivanjoen ylittävä silta on jo rakennettu, ja sen vieressä oleva rakenne on todennäköisesti mylly. Myllyn ympäristön on ollut voimakkaasti viljelty. Taustakartta Mapbox light 2017.

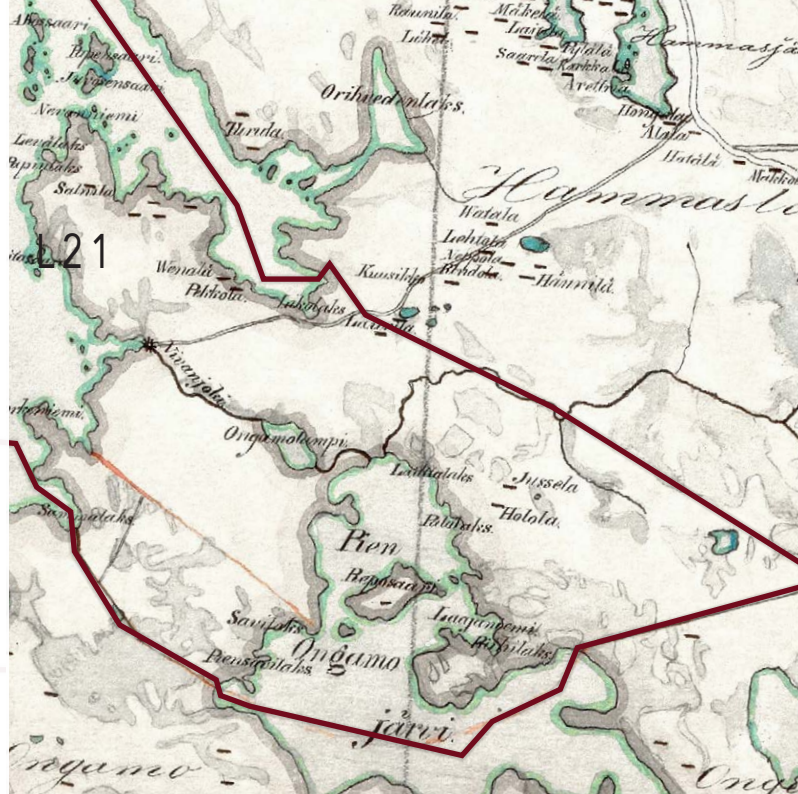

L20 Pitäjänkartta 1840-luvulta. KA: MmhKa.

Olemassa tilat Niva (Soinila), Kekomäki, Hepolampi, Lampela, Haukilammen rälssitila, Paavola, Karhula, Rastila, Venälä, Heikkilä, Miekkilä. Maisema on vaihtelevan avoin, koska vihreäksi väritettyjä niitty- ja valkoisia metsäpalstoja on suunnilleen yhtä paljon. Suurimmat pellot ovat Nivanjoen suistossa, Niemennokan Soinilassa ja Likolahden rannalla nykyisessä Tammelassa. Pientiloja Pekkala, Jussila, Halola, Naavola, Karjala. Huom. tie Niva-joen koskelle saapuu vain idästä päin. Linja lounaaseen on piirretty jälkikäteen.

Reposaari

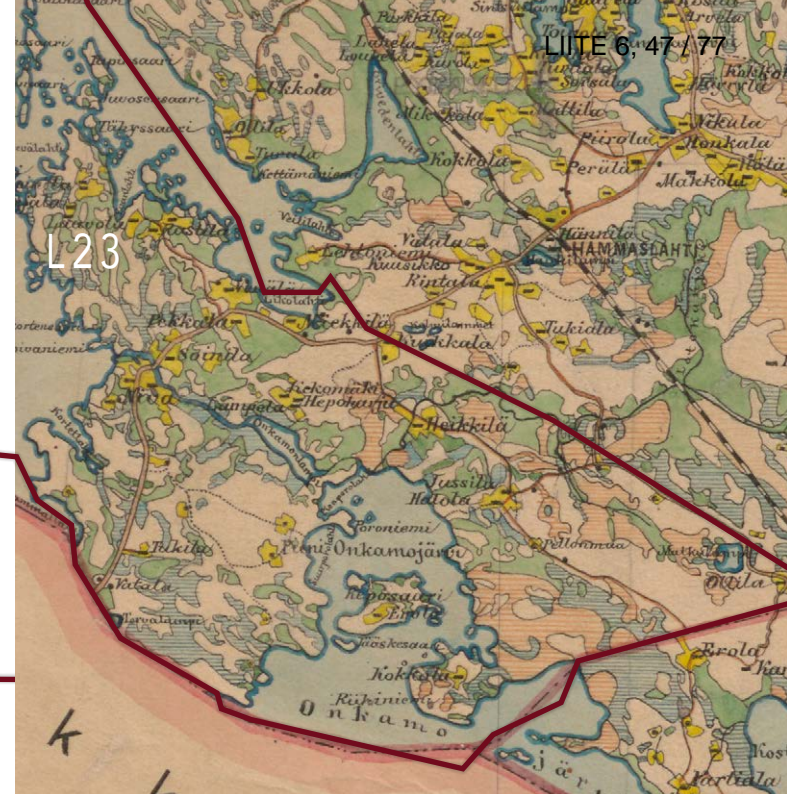
L21 Ote Gyldenin Saimaan kartasta 1859. TM.

Nivanjoella mylly. Reposaari asuttuna. Tietä ei vielä koskelta länteen. Uusia tiloja Laurila, Salmila Soininla paikalla.

L22 Senaatin kartta 1910-luku. KA: MmhKk.

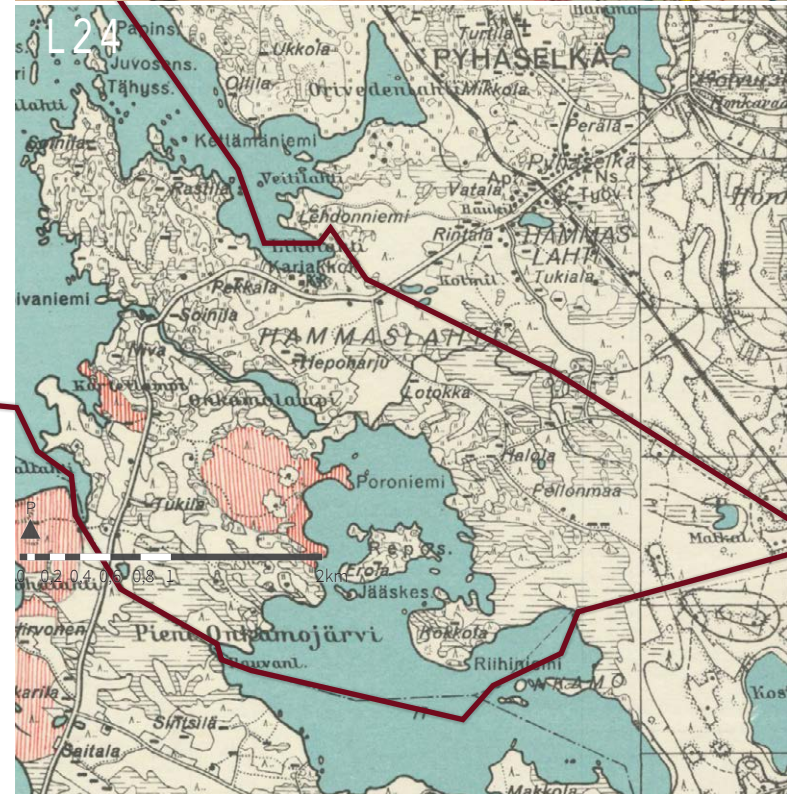
Tie nykyisellä sijallaan. Uusi tila Lotokka.

L23

L23 Pitäjänkartta 1920-luku KA: MmhKa.

Soinila muuttanut etelämmäs. Uusia tiloja Lampela, Kekonmäki, Hepoharju Onkamolammen lähellä, Pellonmaa, Kokkola. Lotokka vielä nimellä Heikkilä.

L24

L24 Taloudellinen kartta 1940. KA: Metsäntutkimuslaitos.

KOHDEKORTEISSA KÄYTETTYJÄ LYHENTEITÄ

Arvoluokat

- A** Kohteella on merkittäviä historiallisia, maisemallisia tai rakennushistoriallisia arvoja.
- B** Kohteeseen liittyy paikallisesti merkittäviä historiallisia, maisemallisia tai rakennushistoriallisia arvoja.
- C** Kohteeseen liittyy vaatimattomia historiallisia, maisemallisia tai rakennushistoriallisia arvoja.

Kaavoituksen suojelutyökaluja

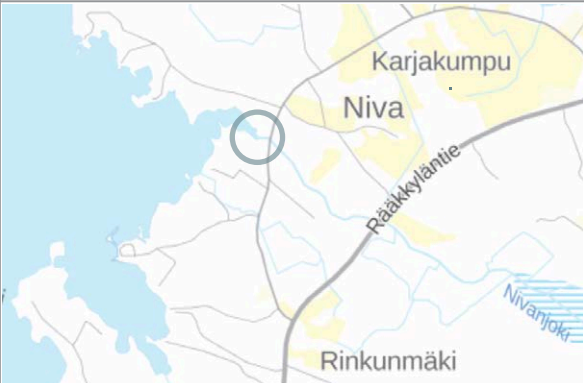

- sk-alue Merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- sk-1 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- sk-2 Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- sk-3 Seudullisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Muita arvoluokituksia

- RKY-alue Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY). Museovirasto.

Aikaisemmat selvitykset

- Kantonen 1996:
Kantonen, Timo: Satakunta sahaa Suomessa. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 18, 1996.
- Mönkkönen 2003:
Mönkkönen, Mauri: Virroilta ja vaaroilta. Enon kulttuuriympäristöohjelma. 2003.
- Suoranta 2005:
Suoranta, Outi: Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöselvitys. Eno, Joensuu, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi, Pyhäselkä. Joensuun seudun yleiskaava 2020.
- Tekninen virasto 2005.
- Access:
Access-tietokanta. Pohjois-Karjalan ELY-keskus.

Tunnisteenimi	Nivanjoen vanha silta ja Nivan koulu	Tunniste	N1 ja N2	KOHDEKORTTI
Kohde	Nivanjoen vanha silta N1	Erityistä	-	
Kiinteistötunnus	167-409-97-92, 167-409-150-1			
Osoite	Nivantie (n.270)			
Rakentamisaika	1800-luvun loppupuoli	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Suunnittelija	-	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Rakentaja	-	Arvoluokka	B	
Rakennuttaja	-	Suojeltava	Kyllä	
Käyttötarkoitus	Silta			
Kohde	Nivan koulu N2	Erityistä	-	
Kiinteistötunnus	167-409-150-1			
Osoite	Nivantie 260			
Rakentamisaika	1957	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Suunnittelija	-	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).	
Rakentaja	-	Arvoluokka	B	
Rakennuttaja	Kunta	Suojeltava	Ei	
Käyttötarkoitus	Koulu- ja asuntolarakennus			
				

Tunnistenimi	Nivan Soinila	Tunniste	N3
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • N3a Päärakennus (1800- ja 1900-lukujen taite?) • N3b Aitta (1800-luku tai 1900-luvun alku) • N3c Aitta-autotalli (1900-luvun alku) • N3d Navetta (1900-luvun alku) • N3e Luhtiaitta (1900-luvun alku).
Kiinteistötunnus	167-409-4-28		
Osoite	Kartanontie 6		
Rakentamisaika	1900-luku		
Suunnittelija	-		
Rakennuttaja	Yksityinen		

MILJÖÖKORTTI

N3a

N3e

N3c,d

Rajaus, erityistä	Nivan Soinilan tilakeskus käsittää n.50 aaria Nivanjoen pohjoisrannassa Nivantien itäpuolella. Alueella on viisi suurempaa rakennusta ja kaksi saunarakennusta. Moniosainen rakennuskanta on ulkoasun perusteella pääosin 1900-luvun alusta.	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.
		Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).
		Arvoluokka	Miljöössä B. Asuinrakennus B, ulkorakennukset C.
		Suojeltava	Päärakennus erilliskohteena

Tunnistenimi	Korhola	Tunniste	N4
Muita nimiä	Korhola N4	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • N4a Päärakennus • N4b Navetta/hevostalli • N4c Aitta-vaja 	
Kiinteistötunnus	167-409-1-17		
Osoite	Nivantie 139		
Rakentamisaika	1900-luku		
Suunnittelija	-		
Rakennuttaja	-		

MILJÖÖKORTTI

N4

Rajaus, erityistä

Korhola on Karjakummun laajan viljelysmaisen tilakeskus.

Korhola oli 1920-1970-luvuilla Porjois-Karjalan Karjanhoitokoulun harjoittelutila. Nykyinen rakennuskanta on tältä ajalta.

Aikaisemmat selvitykset

Suoranta 2005.

Nykyinen suojelutilanne

Ei suojeltu

Arvoluokka B

Suojeltava Kyllä

N4a, b

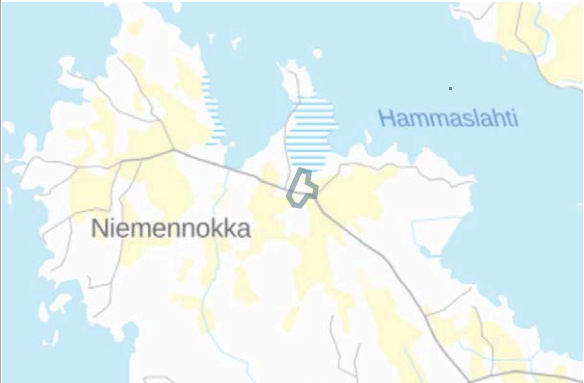
Kuva: Google Maps 2009.

N4b

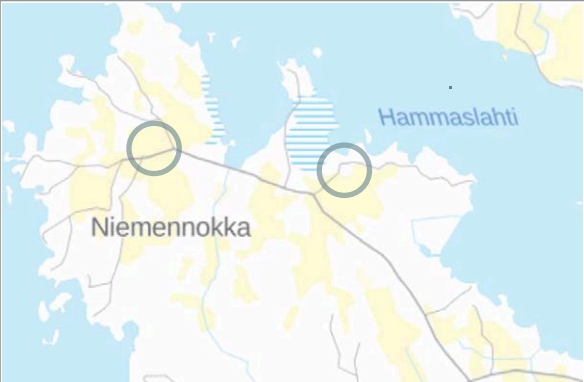
Tunnisteenimi	Miklinpohja ja Karjanhoitokoulu	Tunniste	N5 ja N6	KOHDEKORTTI
Kohde	Miklinpohja, vanha kansakoulu N5a, ulkorakennus N5b	Erityistä	Päärakennuksen vanhin osa on viimeistään 1800-luvun lopulta.	
Kiinteistötunnus	167-409-85-60	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
Osoite	Nivantie 60	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Rakentamisaika	Pääosin 1900-luvun alku	Arvoluokka	B	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Kyllä	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	Kunta			
Käyttötarkoitus	Leirikeskus			
Kohde	Karjanhoitokoulu N6	Erityistä	Karjanhoitokoululla painava vaikutus paikallisyhteisön toimintaan. Rakennuksen selkeää arkkitehtuuria hämähärytetty ulkoasumuutoksilla 1970-luvulla.	
Kiinteistötunnus	167-409-85-63	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
Osoite	Nivantie 80	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).	
Rakentamisaika	1925	Arvoluokka	B	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Kyllä	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Majoitustila			
				

Tunnistenimi	Rastilanniemi	Tunniste	N8	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> N8a Päärakennus (n.1930-luku) N8b Navetta (1950-1960-luku) N8c Ulkorakennus (1800–1900-lukujen taite) N8d Ulkorakennus (1800–1900-lukujen taite) N8e Ulkorakennus (1800–1900-lukujen taite) 		
Kiinteistötunnus	167-409-84-21			
Osoite	Niemennokantie 154			
Rakentamisaika	1900-luku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	<p>Rastilanniemi rajautuu Rastilan, Puustilan ja Ki-virastin tiloihin. Rastilanniemeen liittyy laajoja viljelysmaita.</p> <p>Vanhat tien varren ulkorakennukset muodostavat erityisen kylämäisen maiseman.</p>		Aikaisemmat selvitykset <p>Suoranta 2005; Access.</p>	Nykyinen suojelutilanne <p>Ei suojeltu</p>
		Arvoluokka <p>B</p>		
		Suojeltava <p>Kyllä, sk-alueena</p>		
				

Tunnistenimi	Puustila	Tunniste	N9	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> N9a Päärakennus (n.1960-luku) N9b Liiteri-talli (1900-luvun alku) 	 <p>N9a</p>	
Kiinteistötunnus	167-409-87-5			
Osoite	Niemennokantie 189			
Rakentamisaika	1900-luku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	Puustila sijaitsee Pukinlahden rannassa ja rajautuu Rastilanniemen, Soinilan, Karjulan ja Kaunisniemen tiloihin. Pihaan kuuluu korkea, vanhaa puustoa. Asuinrakennuksen ja liiteri-tallin lisäksi pihaa reunustaa navetta suunnilleen 1970-luvulta.	Aikaisemmat selvitykset Suoranta 2005. Nykyinen suojelutilanne Ei suojeltu Arvoluokka B Suojeltava Kyllä, sk-alueena	 <p>N9b</p> <p>N9b</p>	
				

Tunnistenimi	Rastila ja Niirala	Tunniste	N7 ja N10	KOHDEKORTTI
Kohde	Rastila N7	Erityistä	Vanha tila, rakennuskanta uusittu 1900-luvulla.	
Kiinteistötunnus	167-409-84-26			
Osoite	Niemennokantie 22	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Rakentamisaika	1900-luku	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Suunnittelija	-	Arvoluokka	C	
Rakentaja	-	Suojeltava	Ei	
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
Kohde	Niiralan ulkorakennus N10	Erityistä	Ainut tämän inventoinnin yhteydessä tavattu päreeällä vuorattu rakennus.	
Kiinteistötunnus	167-409-86-35			
Osoite	Niemennokantie 262	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Rakentamisaika	1900-luku	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Suunnittelija	-	Arvoluokka	C	
Rakentaja	-	Suojeltava	Ei	
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
				

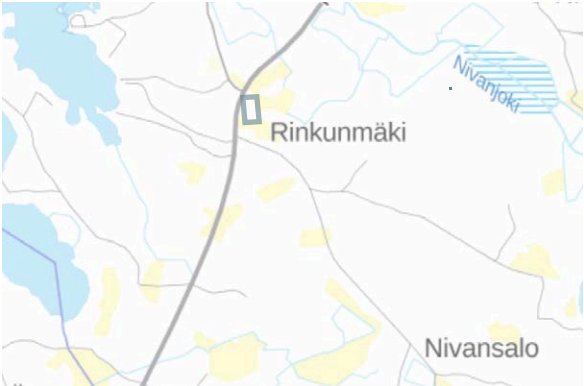
Tunnistenimi	Niemennokan Soinila	Tunniste	N11	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • N11a Päärakennus (1930...1950-luku) • N11b Luhtiaitta (1900-luku) • N11c Navetta (1930...1950-luku) • N11d Tupa tai sauna (1900-luku) • N11e Kalustovaja (1900-luku) • N11f Lamasalvottuja heinälatoja (1800- / 1900-luvut) 	
Kiinteistötunnus	167-409-55-20			
Osoite	Martikkalantie 21			
Rakentamisaika	1900-luku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	<p>Niemennokan Soinila käsittää Niemennokan pohjoiskärjen. Tilasta on 1900-luvulla lohkottu ranta-alueita Niemelän uudistilaan.</p> <p>Tilalla on erityisen monipuolinen 1900-luvun alkupuolen rakennuskanta. Päärakennus on 1900-luvun puolivälistä.</p>	Aikaisemmat selvitykset Suoranta 2005; Access.		
		Nykyinen suojelutilanne Ei suojeltu		
		Arvoluokka B		
		Suojeltava Kyllä, sk-alueena		
				

Tunnistenimi Niemennokan Soinila

Tunniste N11

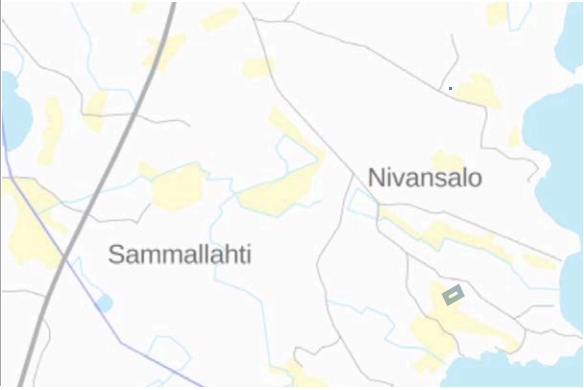
MILJÖÖKORTTI

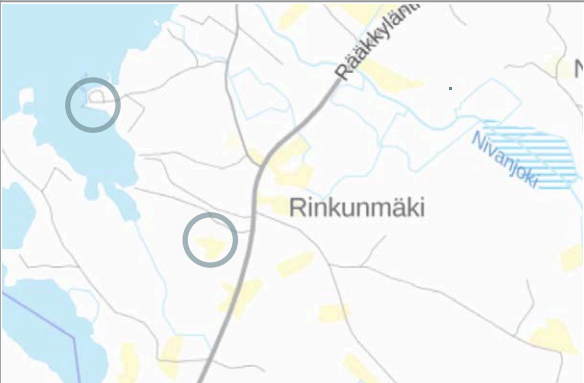

Tunnistenimi	Männikkö	Tunniste	N12	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • N12a Asuinrakennus • N12b Aitta • N12c Navetta • N12d Sauna 		 <p>N12a</p>
Kiinteistötunnus	167-409-97-3			
Osoite	Rääkkylänentie 585			
Rakentamisaika	1940-luku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	Koko rakennuskanta on valmistunut samaan aikaan ja muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden.			
		Nykyinen suojelutilanne <p>Ei suojeltu</p>		
		Arvoluokka <p>B</p>		
		Suojeltava <p>Kyllä, sk-alueena</p>	 <p>N12c</p>	
				

Tunnistenimi	Voittomaa	Tunniste	N13	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	Voittomaa N13	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • N13a Asuinrakennus (1900-luvun alku) • N13b Navetta • N13d Riihi (1800- / 1900-luku) 		
Kiinteistötunnus	167-409-88-4			
Osoite	Rääkkylänentie 691			
Rakentamisaika	1900-luvun alkupuoli			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
	Maatila			
Rajaus, erityistä	Voittomaan avoimeen maatilapihaan kuuluu kahdeksan rakennusta.	Aikaisemmat selvitykset - Nykyinen suojelutilanne Ei suojeltu Arvoluokka B Suojeltava Ei		
				

Tunnistenimi	Tervalampi	Tunniste	N14	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	Tervalampi N14	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> N14a Asuinrakennus (1800-luvun loppupuoli) N14b Luhtiaitta (n.1920-luku) 	 <p>N14a</p>	
Kiinteistötunnus	167-409-59-11			
Osoite	Rääkkyläntie 761			
Rakentamisaika	1800-luvun loppupuoli – 1900-luvun alku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
	Maatila			
Rajaus, erityistä	Rääkkyläntien varressa kumpareella sijaitseva tila.	Aikaisemmat selvitykset <p>Luonto- ja kulttuuriselvitys 2005; Access.</p>	 <p>N14b</p>	
		Nykyinen suojelutilanne <p>Ei suojeltu</p>	 <p>N14a, b, c</p>	
		Arvoluokka <p>B</p>		
		Suojeltava <p>Kyllä</p>		
				

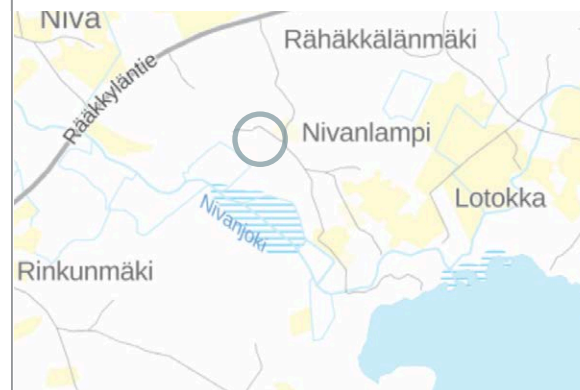
Tunnisteen nimi	Peltola	Tunniste	N15	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	Peltola N15	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • N15a Asuinrakennus • N15b Liiteri • N15c Eläinsuoja • N15d Eläinsuoja 		
Kiinteistötunnus	167-409-87-18			
Osoite	Nivansalontie 268			
Rakentamisaika	n.1950-luku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
	Maatila			
Rajaus, erityistä	1950-luvun rintamamiestila laskeutuu Pieni-Onkamojärveen.	Aikaisemmat selvitykset <p>Luonto- ja kulttuuriselvitys 2005.</p>		
		Nykyinen suojelutilanne <p>Ei suojeltu</p>		
		Arvoluokka <p>B</p>		
		Suojeltava <p>Ei</p>		
				

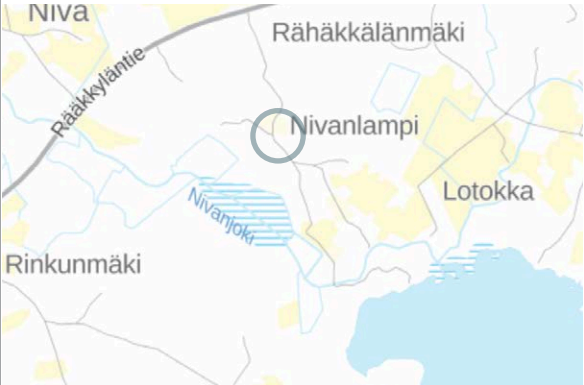

Tunnisteenimi	Ristaaninniemen satama ja Kortelahti	Tunniste	N16 ja N17	KOHDEKORTTI
Kohde	Ristaaninniemen satamakatos N16a	Erityistä	-	
Kiinteistötunnus	167-409-111-4	Aikaisemmat selvitykset	-	
Osoite	Laivalaiturintie	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Rakentamisaika	n.1960-luku	Arvoluokka	B	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Kyllä	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Satama			
Kohde	Kortelahti N17	Erityistä	Ajallisesti yhteinäinen maatilakokonaisuus.	
Kiinteistötunnus	167-409-97-17	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
Osoite	Rääkkyläntie 610	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Rakentamisaika	1920–1930-luvut	Arvoluokka	-	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Ei merkintää kaavaan	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
				

Tunnistenimi	Humisevaharju	Tunniste	N18
Kohde	Humisevaharjun asuinrakennus, ent. Kekomäki	Erityistä	Tila viimeistään 1840-luvulta.
Kiinteistötunnus	167-409-2-25		
Osoite	Jukolantie 19	Aikaisemmat selvitykset	Access
Rakentamisaika	1918	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu
Suunnittelija	-	Arvoluokka	B
Rakentaja	-	Suojeltava	Kyllä
Rakennuttaja	-		
Käyttötarkoitus	Maatilan päärakennus		

KOHDEKORTTI

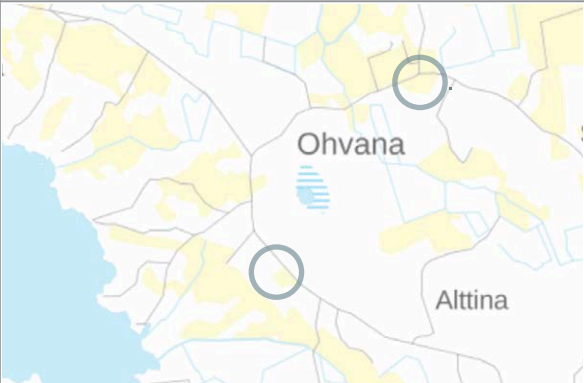

Tunnisteenimi	Lepoharju	Tunniste	N19	KOHDEKORTTI
Kohde	Lepoharju, ent. Hepoharju	Erityistä	Tila viimeistään 1840-luvulta.	
Kiinteistötunnus	167-409-2-39			
Osoite	Nivanlammintie 91	Aikaisemmat selvitykset	Access	
Rakentamisaika	1920–1930-luvut	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Suunnittelija	-	Arvoluokka	C	
Rakentaja	-	Suojeltava	Ei	
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
				
				
				

Tunnistenimi	Luosola	Tunniste	N19	KOHDEKORTTI
Kohde	Luosola, ent. Marjakangas, Haukilammen rälssitila	Erityistä	Tila viimeistään 1700-luvun lopulta.	
Kiinteistötunnus	167-409-97-34	Aikaisemmat selvitykset	Access	
Osoite	Nivansalontie 85	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Rakentamisaika	1800–1900-lukujen taite	Arvoluokka	C	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Ei	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
				

Tunnistenimi	Ohvanan tila ja Halola	Tunniste	O1 ja O2	KOHDEKORTTI
Kohde	Ohvanan tilan talli O1b	Erityistä	Kiviharkoille perustettu talli on tilan porttirakennus.	
Kiinteistötunnus	167-409-175-4	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
Osoite	Ohvanantie 452	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Paikallisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).	
Rakentamisaika	1900-luku	Arvoluokka	C	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Ei	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
Kohde	Halola O2	Erityistä	Ei tarpeeksi tietoa.	
Kiinteistötunnus	167-409-19-38	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Osoite	Sammakolahdentie 68 / 18	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Asuinrakennus, aitta ja navetta mainittu paikallisesti merkittävänä kohteina (Suoranta 2005).	
Rakentamisaika	1900-luku	Arvoluokka	-	
Suunnittelija	-	Suojeltava	-	
Rakentaja	-			
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
				

Tunnisteenimi	Kumpula	Tunniste	O4	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	Kumpula O4	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • O4a Asuinrakennus (1940-luku) • O4b vaja-liiteri (1940-luku) • O4c Sauna (1940-luku) • O4d Eläinsuoja ja ajokaluvaja (n.1960-luku) • O4e Riihi (myös 1940-luku?) 	
Kiinteistötunnus	167-409-36-43			
Osoite	Ohvanantie 384			
Rakentamisaika	1900-luvun alkupuoli			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
	Maatila			
Rajaus, erityistä	Kumpulan tila sijaitsee kumpuilevin viljelysmaiden keskellä. Ohvanantie lävistää pihapiirin.	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
		Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
		Arvoluokka	B	
		Suojeltava	Ei	
				

Tunnistenimi	Pääpuustila ja Ohvanan kansakoulu	Tunniste	O3 ja O5	KOHDEKORTTI
Kohde	Pääpuustila O3	Erityistä	-	 <p>Kuva: Google Maps 2009.</p>
Kiinteistötunnus	167-409-167-2			
Osoite	Ohvanantie 520	Aikaisemmat selvitykset	-	
Rakentamisaika	n.1950-luku	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Suunnittelija	-	Arvoluokka	C	
Rakentaja	-	Suojeltava	Ei	
Rakennuttaja	-			
Käyttötarkoitus	Maatila			
Kohde	Ohvanan kansakoulu	Erityistä	Voimakkaita muutoksia 1980-luvulla.	 <p>Kuva: Google Maps 2009.</p>
Kiinteistötunnus	167-409-36-48			
Osoite	Ohvanantie 323	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005.	
Rakentamisaika	1948	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
Suunnittelija	-	Arvoluokka	B	
Rakentaja	-	Suojeltava	Ei	
Rakennuttaja	Kunta			
Käyttötarkoitus	Vuodesta 2006 asuin- ja Kulttuuritalo			
				 <p>Kuva: Google Maps 2009.</p>

Tunnisteenimi	Lotokan tila	Tunniste	O6	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • O6a Päärakennus (1880-luku) • O6b Luhtiaitta-liiteri (1880-luku) • O6c Sauna (1950-luku) • O6d Huvimaja (B. Schalin 1925) Navetta (K. Rautio 1923) 		
Kiinteistötunnus	167-409-61-6, 167-409-61-12			
Osoite	Lotokantie (136?)			
Rakentamisaika	1880- ja 1920-luvut			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	Antti ja Maria Parviainen, John Cederberg			
Rajaus, erityistä	Lotokan tilan rakennuskanta sijaitsee n. 30 aarin alueella Lotokanjoen varressa. Tilan viljelysmaat jatkuvat Pieni-Onkamojärven rantaan etelässä.	Aikaisemmat selvitykset Suoranta 2005; Access. Nykyinen suojeilutilanne Ei suojeiltu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005). Arvoluokka A Suojeiltava Kyllä		

Tunnistenimi	Tuohimäki	Tunniste	O7	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	Lotokan tilan väentuvan pihapiiri	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • O7a Väentupa (K. Rautio 1924) • O7b Saunarakennus (1950) 	
Kiinteistötunnus	167-409-61-13	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
Osoite	Lotokantie (138?)	Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).	
Rakentamisaika	1924	Arvoluokka	B	
Suunnittelija	-	Suojeltava	Kyllä	
Rakennuttaja	John Cederberg			
Rajaus, erityistä	Tuohimäki kuuluu Lotokan tilaan ja sijaitsee Lotokan tilakeskuksen itäpuolella. Väentuvan rakennusrunko on mahdollisesti alun perin 1700-luvulta. (Piispanen, V.: Lotokan tilan vaiheita. Karjalainen 270/1954.)			
				

Tunnistenimi	Alttina	Tunniste	O8
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • O8a Päärakennus (1900-luvun alkupuoli) • O8b Navetta (1920-luku) • O8c Sikala (1928) • O8d Riviaitta (n.1920-luku) • O8e Riihi (n.1920-luku)
Kiinteistötunnus	167-409-63-15		
Osoite	Ohvanantie 629		
Rakentamisaika	n.1920-luku		
Suunnittelija	-		
Rakennuttaja	-		
Rajaus, erityistä	Alttinanrinteen länsipuolella. Rakennuskanta sijaitsee tiiviisti n. 7 aarin alueella pääosin Ohvanantien pohjoispuolella. Alttinan riihen pohjoispuolella on Alttinakiveksi kutsuttu muinaisjäännöskohde.		
		Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu. Paikallisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).
		Arvoluokka	B
		Suojeltava	Kyllä

MILJÖÖKORTTI

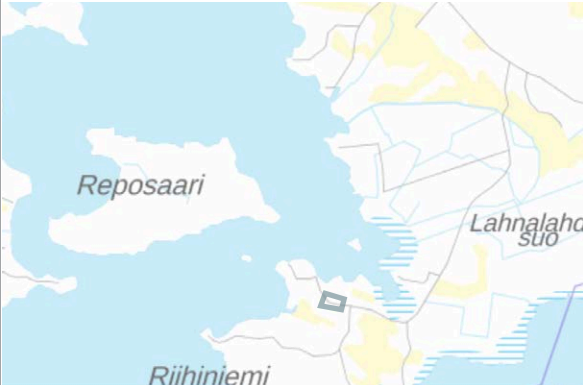
Kuva: Google Maps 2009.

Kuva: Google Maps 2009.

Tunnisteenimi	Alttinanrinne	Tunniste	O9	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • O9a Päärakennus (Viljo Suonmaa 1935) • O9b Navetta (1922) • O9c Riviaitta (n.1920-luku) • O9d Liiteri (n.1920-luku) • O9e Riihi (n.1920-luku) 	
Kiinteistötunnus	167-409-63-10			
Osoite	Ohvanantie 633			
Rakentamisaika	1920-1930-luvut			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	Alttinan tilan itäpuolella. Rakennuskanta sijaitsee tiiviisti n. 7 aarin alueella Ohvanantien pohjoispuolella.	Aikaisemmat selvitykset	Suoranta 2005; Access.	
		Nykyinen suojelettilanne	Ei suojelettu. Seudullisesti merkittävä kohde (Suoranta 2005).	
		Arvoluokka	B	
		Suojelettava	Kyllä	
				

Tunnistenimi	Kokkola	Tunniste	O10	MILJÖÖKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista	<ul style="list-style-type: none"> • O10a Päärakennus (n.1920-luku) • O10b Luhtiaitta (1900-luvun alku) • O10c Vaja (1900-luvun alku) • O10d Aitta (1900-luvun alku) • O10e Aitta (1900-luvun alku) • O10f Riihi (1900-luvun alku) 	 O10a,b
Kiinteistötunnus	167-409-90-143, 167-409-90-144			
Osoite	Laajaniementie 19			
Rakentamisaika	1900-luvun alku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	Rakennuskanta sijaitsee Riihiniemen pohjoisrannassa tiiviisti Laajaniementien varrella.	Aikaisemmat selvitykset	Access	 O10d
		Nykyinen suojelutilanne	Ei suojeltu	
		Arvoluokka	B	
		Suojeltava	Ei	 O10f,e
				

Tunnistenimi	Riihilahti	Tunniste	O11	MILJÖOKORTTI
Muita nimiä	-	Luettelo arvokkaista kohteista <ul style="list-style-type: none"> • O11a Vanha asuinrakennus (1900-luvun alku) • O11b Aitta (1900-luvun alku) • O11c Uusi asuinrakennus (1900-luku) 		
Kiinteistötunnus	167-409-90-143, 167-409-90-144			
Osoite	Laajaniementie 19			
Rakentamisaika	1900-luvun alku			
Suunnittelija	-			
Rakennuttaja	-			
Rajaus, erityistä	Rakennuskanta sijaitsee Riihiniemen pohjoisrannassa Kokkolan tilan itäpuolella.			
		